

Літаратура і мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 27 (2606)
ПЯТНІЦА
7
ліпеня 1972 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

90 ГОД 3 ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ЯНКІ КУПАЛЫ

ЯГО ПЕСНІ БУДУЦЬ ПЕРАХОДЗІЦЬ З ПАКАЛЕННЯ Ў ПАКАЛЕННЕ. ЯГО ВЕРШЫ БУДУЦЬ УЗОРАМІ ДЛЯ НОВЫХ ПЕСНЯРОЎ БЕЛАРУСКАГА НАРОДА. ЯНЫ БУДУЦЬ АБУДЖАЦЬ У СЭРЦЫ ЛЮДЗЕЙ ЛЕПШАЕ ПАЧУЦЦЁ, І ЛЕПШЫЯ ЧАЛАВЕЧЫЯ ІМКНЕННІ ДА ЯСНЫХ СОНЕЧНЫХ ДЗЁН, АБ ЯКІХ ЧАСТА ПІСАЎ ПАЭТ І ДЗЕ ЗАЎСЁДЫ БУДУЦЬ ПРАЎДА І СПРАВЯДЛІВАСЦЬ.

Якуб Келас

ДА НОВЫХ СУСТРЭЧ!

Роўна месяц знаходзіўся ў Мінску Дзяржаўны акадэмічны ордэна Леніна Малы тэатр Саюза ССР. Праслаўлены драматычны калектыў паказваў мінчанам лепшыя пастаноўкі свайго асноўнага рэпертуару, у якіх былі заняты вядучыя майстры сцэны і прадстаўнікі маладога артыстычнага пакалення. Больш чым 50 тысяч гледачоў пабывалі на яго спектаклях.

У апошнія дні тэатр паказваў сваю новую работу — драму Г. Гаўтмана «Перад заходам сонца». Спектакль, вырашаны ў цудоўных традыцыйных калектыву, быў цёпла прыняты мінчанамі.

2 ліпеня Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Ф. А. Сурганав прыняў групу вядучых артыстаў Малога тэатра Саюза ССР. Ён уручыў Ганаровую граматы Вярхоўнага Савета Беларускай ССР, якой калектыў ўзнагароджаны за паспяховае правядзенне гастролей у Мінску і вялікую работу па мастацкім абслугоўванні працоўных рэспублікі. Ф. А. Сурганав пажадаў тэатру новых поспехаў у яго вялікай творчай дзейнасці. Ад імя калектыву дырэктар тэатра, народны артыст ССР М. І. Цароў выказаў сардэчную ўдзячнасць за высокую ўзнагароду.

Вечарам, пасля заканчэння завяршаючага гастролі прадстаўлення, гледачы наладзілі ўдзельнікам спектакля працяглую авачыю. Ад імя Міністэрства культуры БССР, тэатральнай грамадскасці горада, дзесяткаў тысяч гледачоў міністр культуры БССР Ю. М. Міхневіч гарача падзякаваў калектыву Малога тэатра за яго вялікае мастацтва, высокую сцэнічнае майстэрства, прыезд у Беларусь у п'яцідзядзень вялікага свята — 50-годдзя ўтварэння ССР.

На заключным спектаклі Дзяржаўнага акадэмічнага Малога тэатра Саюза ССР прысутнічалі кандыдаты ў члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК КПБ П. М. Машэраў, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Ф. А. Сурганав, сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін.

БЕЛТА.

БЕЛАРУСЬ урачыста святкуе слаўны юбілей свайго вялікага сына, народнага

песняра Янкі Купалы. У рэспубліцы няма кутка, дзе б сёння не называлі з пашанай яго імя, дзе б не гучала яго пранікнёнае слова. Да нас у госці з прывітаннем шчырым прыбылі дэлегацыі — з Масквы і Ленінграда, з братніх саюзных рэспублік, з абласцей Беларусі. Іх першыя крокі былі да свяшчэнных мясцін, звязаных з памяццю вялікага паэта. Госці і ўдзельнікі купалаўскіх урачыстасцей прысутнічалі на навуковай сесіі АН БССР, прысвечанай 90-годдзю паэта. Сёння ў Мінску будзе адкрыты велічны помнік песняру, а затым грамадскасць сталіцы і госці збяруцца на ўрачысты сход, каб добрым словам ушанаваць памяць песняра нашага народа. Заўтра, 8 ліпеня, на радзіму Купалы, у Вязынку, з'едуцца прыхільнікі яго творчасці на свята пазэіі. Са сваімі чытачамі сустраўцацца паэты Беларусі і братніх рэспублік, каля помніка Янку Купалу будзе гучаць слова яго паэтычных пераемнікаў... Адбудзецца святочны канцэрт. Удзельнікі паэтычнага свята пазнаёмяцца з фільмамі, прысвечанымі вялікаму песняру.

ЦЯЖКА ПЕРААЦАНІЦЬ значэнне творчасці Янкі Купалы для нашай літаратуры. Калі акінуць мысленным позіркам тое, што мела беларуская літаратура да прыходу ў яе Купалы і Коласа, то карціна будзе не дужа радаснай. Суседнія братнія народы, асабліва рускі і польскі, дасягнулі бліскучых вышынь у развіцці свайго слоўнага мастацтва, а беларуская літаратура, па сутнасці, толькі складалася. Мела, вядома, і яна яркія таленты: дастаткова назваць паэму «Тарас на Парнасе», імёны В. Дуніна-Марцінкевіча, Ф. Багушэвіча, Янку Лучыну, але пісьменніка, які б выявіў карэніны пласты народнага духу, веліч сацыяльных і нацыянальных імкненняў беларусаў яшчэ не з'явілася. Такімі пісьменнікам суджана было стаць Янку Купалу і Якубу Коласу.

Як бы ва ўзнагароду за доўгае чаканне гісторыя падаравала нашай літаратуры адрозніе двух волатаў, што здзейснілі задачу незвычайнай важнасці, — з этнаграфічна-правінцыяльнай, мясцовай, у многіх адносінах абмежаванай, яны вывелі беларускую літаратуру ў шэраг развітых, мастацка дасканалых, па-філасофску глыбокіх, што ўжо не толькі роднаму народу неслі праўду аб яго жыцці, а і другім народам мовай яркага, высокага мастацтва расказвалі пра Беларусь. Працэс гэты мы ў першую чаргу звязваем з імем Янкі Купалы.

Цяжка пераацаніць з'яўленне магутнага таленту, даравання для лёсу нацыянальнага мастацтва. У такі час як бы адбываецца найвялікшы акт самапазнання народам сябе самога, свайго характару, сваіх стоеных унутраных сіл. У рускай літаратуры гэтую высокую місію здзейсніў геніяльны Пушкін, ва ўкраінскай — Шаўчэнка, у нас — Купала.

На хвіліну перанясёмся мысленным позіркам у тую ўяўленні, якія бытавалі пра Беларусь доўгія гады, пакуль не прыйшоў у літаратуру Янка Купала. Адносна народа, які жыў на гэтай зямлі, думка была, бадай, адзінадушная: забіты, занябаны да самай апошняй ступені. Купала таксама не адваргае такога погляду. Сотні момантаў высювага побыту разгорне перад намі паэт, многа разоў паўстане ў вобліку свайго ўлюбенага героя — селяніна-бедняка, не абміне ніводнай праявы ў тыпова сялянскім, беларускім жыцці-быцці, не раз звернецца з папрокам да селяніна за яго пасіўнасць, абьякавасць да свайго лёсу, інертнасць. Гэты герой-селянін на працягу ўсёй дарэвалюцыйнай купалавай творчасці не перастае скардзіцца на вузкі свой загон, на нястачу хлеба, солі, вопраткі, абутку для дзяцей і жонкі, сена для каровы, дроў для апалу хаты, на тое, што працякае салямяная страхі ў хаце і ў хляве, што казна падціскае падаткамі, што цяжка зарабіць рубля на старане.

Беззямелле, страшэнная неўладкаванасць сялянскага жыцця, прыніжанае чалавечая годнасць селяніна-беларуса, і, нарэшце, трагедыя народа, якому адмаўляюць у праве называцца народам вольна матывы шматлікіх купалаўскіх вершаў і паэм, якія ўбачылі свет у дарэвалюцыйную пару.

Але калі б Купала пісаў толькі пра беднае, занябанае жыццё селяніна, пра яго шматлікія незадаволеныя матэрыяльныя патрэбы, неўладкаванасць побыту, калі б і падымаў нават да пратэсту супраць сацыяльнага і нацыянальнага ўціску, то нічым істотным ад сваіх папярэднікаў ён бы не адрозніваўся. Такая пазэія па свайму значэнню наўрад ці выйшла б за межы мясцовага, нацыянальнага жыцця.

Купала ўзыйшоў да вяршынь пазэіі менавіта таму, што сваю горкую беларускую бяду ён узняў на паказ усёму свету, што, малючы саламяную вёску, яе побыт, яе жыццё-селяніна, ён думаў адначасна пра ўвесь народ, з вышнімі рэвалюцыйнага ідэала бачыў ён свой народ, працоўнага чалавека раскутым, разняволеным; ён першы адчуў магутныя сілы, якія тояцца ў

і народа? Адкуль выніклі гэтыя новыя якасці, невядомыя ўсёй папярэдняй літаратуры? Даказана даўно, што вялікага, геніяльнага паэта робяць дзве акалічнасці: асоба паэта і час, у які ён творыць. Пра асобу Купалы гаварыць не прыходзіцца, ён быў глыбока адораны ад прыроды, быў перадавым чалавекам свайго часу. З другога боку, пазэія Купалы ў сваёй шматфарбнай, рознагалосай плыні мак, пацуюць, настрою аднострава-ла супярэчліваю яву першай рускай рэвалюцыі ва ўмовах Беларусі, калі ўпершыню асабліва востра праявіліся сацыяльны і нацыянальны спадзяванні беларускага народа. Час як бы трубіў у гераічныя трубы. Вядома, напрыклад, што па колькасці сялянскіх выступленняў, падпалаў панскіх маёнткаў, непаслушэнства ўладам

Іван НАВУМЕНКА

ВЯЛІКІ

працоўным народзе. Так побач з чалавекам прыліжнем і занябаным палюльцеца ў пазэіі Купалы і другі вобраз, — чалавека гордага, своеасаблівага, непераможнага. У адным шэрагу з галерэяй адвечных пакутнікаў «Янкаў ды Сымонкаў» пачэснае месца ў купалавай ліры зойме Гуслір з паэмы «Курган», які, не баючыся смерці, кіне бескампрамісны выклік сілам сацыяльнага прыгнёту і прымусу, горда Бандароўна за лепшае выбера смерць, чым ганебнае існаванне ў панскіх пакоях. З той жа народы свабодалюбаў шматлікія «мужыкі», якія загарылі ў Купалы з дзюным усведамленнем свайі чалавечай годнасці і непераможнасці.

І жонкі, хто мяне спытае,
Пакуе толькі адзін крык:
Што хоць мной жонкі пагарджае,
Я буду жыць, бо я — мужыкі!

«Людзьмі звацца» — гэты заклік стане лейтматывам пазэіі Купалы. Паэт высока ўзняў сцяг чалавека, «дуннага цара зямлі», чалавека, які за свае ідэйныя перакананні ідзе на смерць, на эшафот. Пазэія Купалы як бы выконвае рэвалюцыйны заказ часу: менавіта такога героя і патрабавалі вызваленчыя сацыяльны і нацыянальны ідэалы, героя які б у першую чаргу адстойваў агульны для ўсяго народа патрабаванні, забываў аб сваім асабістым, прыватным, гатоў быў аддаць уласнае жыццё, стаць ахвярай у імя ажыццяўлення народных, грамадскіх ідэалаў. Купалаўскі «Мужык» — вобраз абагулены, «сумарны», за ім як бы паўстае ўвесь працоўны беларускі народ.

Зноў на хвіліну задумаем, каб вытлумачыць, як жа так здарылася, што з ліку паэтаў, якія прыйшлі ў літаратуру, толькі ў Купалы паўляецца такі вялікі сваім размахам страстей, імкненняў, сілы вобраз чалавека

Мінская губерня, у якой пачалося свядомае жыццё паэта, займала адно з першых месцаў у былой царскай імперыі. Водбліск гэтых пакараў як бы ляжыць на многім з напісанага Купалам.

Але ёсць яшчэ адна акалічнасць, якую нельга абмінуць, калі вытлумачыць з'яўленне ў беларускай літаратуры такога магутнага таленту, як Купала.

Да прыходу ў літаратуру Янкі Купалы духоўнае жыццё беларусаў, запатаванае з прычыны пэўных гістарычных абставін пераважна ў вуснай народнай творчасці, ахоўніцай якая з'яўлялася вёска, было амаль не закранута кніжнай літаратурай. Быў адзін з багацейшых у славянскім свеце казачны запас, незвычайна развіты і не менш багаты народны мелас, былі легенды, паяверкі, і Янка Купала, не могучы абмінуць гэтых бяспечных скарбаў, першы зачарпнуў з народнай крыніцы поўна і шчодро. І сёння, калі мы здзіўляемся вышнімі духоўнымі сцяганняў многіх купалаўскіх герояў, калі захапляемся іх гераічнай прыродай, відаць, не трэба забываць, што іх стварыла, з аднаго боку, рэвалюцыйная ява на Беларусі, а з другога — народная памяць.

Янка Купала першы адчуў і ўвасобіў у мастацкім слове гераічную душу роднага народа, і ў гэтым яго найвялікшая заслуга перад беларускай літаратурай. Паэт быў своеасаблівым прапрокам і як бы бачыў далёка наперад. У Вялікую Айчынную вайну беларускі народ здзейсніў такой агромністай сілы партызанскі ползвіг, якому здаўляецца і будзе здзіўляцца свет. У гэтай сувязі варта сказаць аб тым, як многа ўвогуле даецца вялікім пісьменнікам. Да Купалы, да Коласа Беларусь лічылі краем балотным, хмурым, непрывабным. А прый-

І СЛУХАЕ МАСКВА

ГАСТРОЛІ АКАДЭМІЧНАГА ТЭАТРА
ІМЯ КУПАЛЫ У СТАЛІЦЫ

ПАЗАЎЧОРА спектаклем «Трыбунал» пачалі ў Маскве выступленні лепшай драматычнай трупы Беларусі — Беларускага дзяржаўнага ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы.

Напярэдадні ад'езду ў Маскву карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва» гутарыў з заслужаным артыстам БССР Сцяпанам Хацкевічам. Вось што сказаў адзін з ацэраў так званага другога пакалення купалаўцаў.

— Хвалюся. Бадай, інакш і не перадаць наш настрой. Масква будзе глядзець спектаклі нашага тэатра не ўпершыню. Амаль кожны раз, вяртаючыся са сталіцы дамоў, мы прывозім незабыўныя ўражання. Ёсць нешта ў маскоўскай публіцы надзвычай своеасаблівае: яна ўмее тонка ацэньваць тое адметнае, што характарызуе нацыянальную сцэну а калі заўважыць навізну і непашторнае аблічча ў мастацтве гасцей, ставіцца да гэтага з павагай. Ад нас, ад трупы, залежыць — ці здолеем мы на гэты раз глыбока і арыгнальна паказаць сябе менавіта так.

Пасля першых паказаў у Мінску вярзе «Раскіданае гняздо» Купалы і «Уноч зацьмення месяца» Карыма. Спектаклі яшчэ не набылі той устойлівасці, якая так памагае артысту адчуваць сябе на сцэне «гаспадаром ролі». Мы яшчэ толькі пачалі прыслухоўвацца да рэакцыі глядзельнай залы, толькі далучыліся да цяпла і непасрэднасці публікі.

Асабіста я ўзрушаны тым, што і на гэты раз (раней у сталіцу «ездзіла» адна «Паўлінка») мы пазнаёмім Маскву з жывым і гарачым словам народнага песняра, Купалаўскае «Раскіданае

гняздо» — наша боль і радасць, наш скарб і... бездань філасофская, чалавечая, сацыяльная, мастацкая! Як атрымалася ў нас? Мне давялося стаць у драме Лявонам Зяблікам. Раней я бачыў у гэтай ролі Цімоха Сяргейчыка. Калі сам паспрабаваў прамовіць першыя словы Лявона, адчуў, што вобраз гэты зусім не такі просты, якім ён здаецца, калі ён «чужы», не «твой». Мабыць, мой герой больш за ўсіх дзейных асоб адчувае і сваім мужыцкім розумам усведамляе сапраўдны трагізм жыцця. Зямля... людзі... даеці... І — такое мора слёз! Яму цяжка «зняць» з сэрца пэўныя словы, даць ясныя фармулёўкі тым з'явам, якія адбываюцца, але ён усё ведае. І пакуце. І яго крыводзіць тая асабістая бездапаможнасць, якой ён здзіўляецца, глядзячы на свае магутныя калісці рукі, рукі аратага, каваля, цеслі... Бездапаможны і — вольны духам! Складана...

Калі паспрабаваць адным словам вызначыць, чым мы жылі, калі рэцэпіраваці «Раскіданае гняздо», дык самае правільнае, мабыць, будзе такое — паглыбленне. У нетры, у сэрцавіну таго, што кажучы, таго, што робяць Зяблікі — і старыя, і малыя.

Канечне, кожны спектакль — адказны. І ўсё ж імя Янкі Купалы, якое носіць тэатр, абавязвае нас з трапяткім творчым нервам і на самым высокім узроўні іграць яго выдатную драму, яго шэдэўр, магчыма, шэкспіраўскай сілы — «Раскіданае гняздо». Масква сёлета ў ліпені слухае Купалу ў часе паказу гэтага спектакля. І хвалюся. І — адчуваем прыліў нейкіх пацуюць, якім я не знаходжу акрэсленага вызначэння. А можа гэта і ёсць натхненне?.. Скажаць так — боляна. І — хоцацца. Бо хоцацца, каб купалаўскі твор прагучаў там у Маскве, натхнёна. Як ён і напісаны... Народная драма. Народная па сутнасці, па настрою, па характарах.

З такім адчуваннем адказнасці перад патрабавальным гледачом выправіліся мы ў гастрольную паездку лета 1972-га...

Мікалай ЦІХАНАЎ:

МНОГАЕ можна сказаць у слаўнае свята, ва ўсенародную ўрачыстасць, прысвечаную выдатнаму сыну беларускага народа, цудоўнаму песняру, народнаму паэту Беларусі, нашаму старому другу і сапатніку Янку Купалу.

Кожнаму культурнаму савецкаму чалавеку цяпер вядомы яго творы, такія задзіўныя, шчырыя, праўдзівыя, глыбокія. Ён дзяліў з народам усе яго выпрабаванні, усе яго няшчасці і радасці, ведаў і цяжкую долю селяніна і беспрасветных будні дарэвалюцыйных рабочых.

Ён стварыў з вялікай дэрай у будучыню песню барацьбы, песню, якая сцвярджае нянавісць да прыгнятаўнікаў народа, песню свабоды. І калі прыйшлі дні народнай перамогі, і згінулі мінулыя часы прыгнёту і бяспраўя, талент Янкі Купалы расквітаў яшчэ шырэй, голас яго стаў чутны на ўсёй прасторы Савецкага Саюза.

У гісторыі засталіся такія яго творы, як «Песні беззямельнага», вершы аб роднай вёсцы — «Сыходзіш, вёска, з яснай явы...», з'явіліся творы, якія ўслаўляюць новае жыццё, перабудову быту і чалавека. Мы чытаем «Алесю», «Над ракой Арэсай» і «Ад сэрца» з удзячнасцю і радасцю, таму што гэтыя творы народжаны памуцём гордасці за лёс роднага народа.

Янку Купалу мы называем адным з заснавальнікаў беларускай літаратуры, чый песенны подзвіг назаўсёды застаўся ў памяці народа.

Я ніколі не забуду і гатоў зноў паўтараць расказ аб тым непаўторным дні, калі ўпершыню, у зімовым Ленінградзе, у маёй кватэры на Зярынскай вуліцы, адчыніліся дзверы і ў пакой увайшоў незнаёмы мне чалавек. Я адразу зразумеў па добрай уменшцы, што госьць не зусім звычайны. Гэта быў Янка Купала. Я цяпер ужо не магу ўспоміць усіх падрабязнасцей доўгай, сяброўскай гутаркі, але ў памяці захоўваецца, жыве гэтае аблічча паэта, што так чытаў вершы, як можа чытаць толькі паэт, што так гаварыў аб лёсе народа, як можа гаварыць толькі чалавек, які выпакутаваў права на гэта.

Я сядзеў госьцем і ў яго родным Мінску, у маленькім доміку, што дыхаў паэзіяй, народнымі казкамі і легендамі, песнямі і расказаў, на якія быў заўсёды схільны гаспадар — выдатны знаўца народнага жыцця. А як цудоўна ён спяваў старыя народныя песні!

І дзе б, у якой з далёкіх рэспублік нашых я ні быў, усюды знаходзіліся людзі, якія з пашанай гаварылі пра Янку Купалу, таму што заўсёды знаходзіўся паэт або пісьменнік, які ў свой час пабываў у яго ў гасцях і ганарыўся знаёмствам з гэтым цудоўным чалавекам.

Ідучы гадзі, Пашыраюцца прасторы нашых дзясятняў. Расце новая змена, якая не ведала ў той жа Беларусі ні прыгнёту царскага часу, ні страшных год фашысцкага пекла.

Зусім іншыя мірныя пейзажы акружаюць маладых людзей у лясак і палях Беларусі. Квітаюць гарады. І ў бліскачай сталіцы — Мінску, і ў перадавым сельскім калектыве, і на новым заводзе — усюды будуць праслаўляць імя Янкі Купалы, як выразніка народнай волі, песняра жыцця і славы свайго народа, песняра праўды і свабоды.

Многія, многія гады будзе жыць у нашых сэрцах слаўны Янка Купала і яго сумленнае, вялікае, мудрае паэтычнае слова!
г. Масква.

паэта, удзячнасць за яго неўміручую творчасць, Цэнтральны Камітэт Кампартыі Беларусі, урад БССР ажыццявілі такія мерапрыемствы па ўвечаванні памяці народнага паэта, якія ў кожнага шчырага беларуса выклічуць захваленне і глыбокую радасць.

У Мінску будзе адкрыты велічны помнік Янку Купалу. На радзіме паэта ў Вязынцы будзе цэлы мемарыяльны комплекс. Так ушаноўваць паэта могуць толькі ў краіне, дзе гаспадар — народ, які заўсёды свята захоўвае лепшыя здабыткі свайго гісторыі і культуры.

Шчаслівы народ, які мае такіх паэтаў! Шчаслівыя паэты, што служачы сваім талентам народу, які здзяйсняе велічныя планы партыі Леніна!

шлі яны, зірнулі на родныя краявіды, родную зямлю вачамі яе закаханых сыноў, і колькі адкрылі прыгажосці, чараў у нашых някідкіх, на першы погляд, пейзажах. Завучваючы звонкія купалаўскія і коласаўскія вершы, мы і самі другімі вачамі зірнулі на родныя палі, лясы, рэкі і азёры.

Янка Купала — паэт незвычайна шырокага дыяпазону. Струны яго душы ў першую чаргу адгукваліся на ўсё вялікаснае, гераічнае, але адным гэтым мы не вымяраем шырыні купалаўскага таленту. Побач з гордай Бандароўнай ёсць разумная, іскрамётная Паўлінка, побач з музыкай-гусяром — Мікіта Зносік з п'есы «Тутэйшыя». Усё, што можа змяшчаць чалавечае сэрца і розум, уся бясконца гама чалавечых парыванняў, пачуццяў, узаемаадносін, якія мы вымяра-

аю творчасці.

Паводле слоў Якуба Коласа, «мастком», па якім Купала прыйшоў у савецкую літаратуру, стала яго паэма «Безназоўна».

Але і да паэмы з'явіўся шэраг вершаў, сваім паэтычным рэгістрам чуйна настроеных на рэвалюцыю.

Калі вызначыць накірунак, шлях станаўлення Купалы як паэта савецкага, то відавочнай заканамернасцю на гэтым шляху будзе збліжэнне паніццяў радзімы і рэвалюцыі. Вершам «На смерць Сцяпана Булата» (1921) паэт пачаў лінію, якая стане вызначальнай у яго творчасці 20-х гадоў.

Свет узяўся, схамлянуўся...
Вер, свабодны вецер дуне
Па ўсёй чыста Беларусі!
— Сні, таварыш, аб камуні!

Паэзія Купалы ў даляглыды савец-

НАРОДНЫ ПАЭТ

ем эстэтычнымі катэгорыямі высокага, трагічнага, камічнага, усё, што называем гераічным і будзённым, драматычным і лірычным, патэтычнай і гумарам. — усё гэта ёсць у спадчыне паэта. Думка Купалы можа лунаць у гадзібесні і спускацца на зямлю, у звычайныя будні побыту; тварэнні паэта паўстаюць перад намі то прасякнутыя глыбокім філасофскім роздумам, то авенныя мілай, грацыёзнай бесклапотнасцю. Муза Купалы ўмее плакаць і смяяцца, быць гнеўнай, паграмадзянску бескампраміснай і адначасна па-сялянску ціхай, незласлівай, сузральна-спакойнай.

Усё, аб чым пісаў Купала, вырашанае на глебе беларускай рэчаіснасці — сацыяльнай і гістарычнай. Гэта паэзія — з'ява вялікай гістарычнай эпохі, гістарычнага скрывавання, калі адыходзіў у нябыт свет стары, заснаваны на падаўленні, прыгнётні «чалавечара ў чалавеку», на «адчужэнні чалавека ад яго сутнасці» (К. Маркс), і нараджаўся свет новы. Сёння, на больш чым паўвекавай адлегласці ў часе, які аддзяляе нас ад гадоў, калі толькі закладаўся падмурак беларускай савецкай літаратуры, яшчэ выразней бачыцца роля, значэнне Янкі Купалы ў стварэнні прынцыпаў новага сацыялістычнага мастацтва.

Маладая беларуская савецкая літаратура мела патрэбу ў аўтарытэтах. Сам па сабе факт, што найбольш вядомыя, прызнаныя і гістарычныя паэты, як Янка Купала, Якуб Колас, Змітрок Бядуля, Цішка Гартны, сталі на бок Кастрычніцкай рэвалюцыі, а ў хуткім часе занялі віднае месца ў народжанай ідэямі Кастрычніцкай літаратуры, меў для лёсу гэтай літаратуры велізарнае значэнне.

З гэмай Радзімы, цэлага народа, якому адмоўлена ў чалавечых правах, прыйшоў Купала ў савецкую літаратуру. Паэт, які меў велізарны вопыт мастацкага выяўлення сацыяльнай несправядлівасці, гуманістычных ідэяў, даволі хутка прыйшоў да творчай гармоніі сацыяльнага і нацыянальнага — як толькі стаў сведкам рэальных вынікаў нацыянальнага будаўніцтва, якое ажыццяўляла сацыялістычная рэвалюцыя.

У лагер Кастрычніцкай рэвалюцыі прывяла Купалу глыбокая народнасць

кай лвы імкне на рамантычных хвалях. Калі прыгледзецца ўважлівей — яна нічога не адкідае з ранейшых набыткаў.

Купала сцвярджае савецкае жыццё, тое новае, што народжана рэвалюцыяй. Але паэт яшчэ болей, чым раней, даражыць народнай думкай, народнай ацэнкай той ці іншай з'явы. Ён цяпер увесць у фальклорнай стыліі, яе вобразнасцю прасякнутыя кожны твор, якую б, няхай сабе самую сучасную, тэму паэт ні вырашаў.

Адгукаючыся на падзеі часу, у 1929 годзе Купала напісаў выдатны верш «Сыходзіш, вёска, з яснай явы...» Ён дарагі для нас і сёння той непадробленай, усхваляванай радасцю, з якой паэт развітаецца не толькі са старою вёскай, прытулкам сялянскай галечы, нэндзы, а і з вёскай, што была на працягу ўсёй яго творчасці асяродкам прыгожага, ахоўнага паданняў, легенд. Наступае эпоха «новай долі, новай славы» («Гарбы тваіх нямых курганаў, дзе сплячэ нявольнікі і князі, парэжа сталь, як нож баранаў...»). Гэта верш-прабачанне, верш-працоцтва. Купала глыбока адчуў і зразумеў сутнасць сацыялістычнай эпохі. Як не ўспоміць гэты верш сёння, калі Беларусь зрабілася высока індустрыяльнай рэспублікай, а за гады Савецкай улады так непазнавальна вырасла чалавечая асоба.

Купала ў сваёй паэзіі савецкага часу выдатна адчуў, што пры ўсёй грандыёзнасці сваіх намераў, імкненняў, натрабаванняў герой жыцця, які становіцца героем літаратуры, вельмі чалавечы, ён ні ў якой ступені не падаўлены таго, што вызначала стануць маральны кодэкс народа ў мінулым. Новае ў вобліку гэтага героя, народжанае ці ўмоўленае савецкімі ўмовамі жыцця, датычыць нязнанай раней злітнасці яго асобы з ходам грамадскага жыцця, герой перш за ўсё асоба эпічная, асабістае шчасце ён мысліць не як індывідуалістычнае, «вырванае» ў жыццё, а як звязанае са шчасцем грамадскім, агульным, калектыўным. Падзвіг героя ў такіх умовах выступае як служэнне ўсім. Нарэшце, Купала як бы завяшчаў няспынным пошукі, распрацоўку вершаваных форм на аснове народнай паэтыкі, народнага ў вытоках сваіх светабачання, светаадчування.

Паэт выдатна адчуваў дух нястрым-

нага энтузіязму савецкай эпохі, яе наступальны пераўтваральны характар, паказваў свой народ, савецкага чалавека на гераічных, гістарычных перавалах жыццядзейнасці.

«Наша савецкая сучаснасць, нашы грандыёзныя дасягненні на ўсіх участках сацыялістычнага будаўніцтва, — пісаў Я. Купала ў 1933 годзе, — ёсць велізарны стымул для творчасці кожнага савецкага пісьменніка».

Купала беларуская савецкая паэзія абавязана тым, што ён першы ўбачыў героя, сфарміраванага савецкімі, сацыялістычнымі ўмовамі жыцця, паказаў, што новае нясе ён у сваім душэўным складзе, ідэалах, імкненнях. Герой паэмы «Над ракой Арэсай», (1933), ляўкоўскага цыкла вершаў — перш за ўсё людзі дэяння, веры ў свае сілы, ім у вышэйшай ступені ўласціва памуцце грамадскай адказнасці за справу, яны ўмеюць прыносіць асабістае ў ахвяру грамадскаму. Купала ўбачыў і апеў новае ў духоўным вобліку савецкага чалавека, і ў гэтым заключана пераходзячае значэнне такіх твораў, як паэма «Над ракой Арэсай», вершаў «Беларусі ардэнаноснай», «Алеся», «Лён», «Выпраўляла маці сына», «Хлопчык і лётчык», «Сосны», для ўсёй беларускай паэзіі. З гэтых твораў пачынаецца новы герой беларускай літаратуры, сучаснік і ўдзельнік велічных, гераічных падзей, чалавек, які вырас у атмасферы савецкага жыцця. У сваіх учынках, паводзінах, імкненнях гэты герой увасабляў тыповы савецкі маральна-этычны кодэкс.

Калі ў дарэвалюцыйную пару паэт апяваў мілую яго сэрцу Беларусь, то ў савецкі час гарызонты яго паэзіі невымерна пашырыліся. Цяпер Радзіма для паэта — увесь шматнацыянальны Савецкі Саюз, шчасце свабоднай творчасці, здзейсненае савецкімі людзьмі. Мала ў якога другога паэта знойдзеш такія пранікнёныя, глыбока «асабістыя» вершы, прысвечаныя, скажам, Украіне, Грузіі, іншым савецкім рэспублікам, як у Купалы.

У беларускай паэзіі 20—30-х гадоў няма ніводнай больш-менш прыкметнай з'явы, якая б не брала вытокаў з творчай практыкі Купалы.

Купала бліскава даказаў, што лірычная паэзія — зусім не абавязкова размова паэта аб самім сабе, што свет лірыкі абдымае незвычайна шырокае кола жыццёвых з'яў, убірае ў сябе тэмы грамадзянскія, сацыяльныя, палітычныя. Лірыка, паводле Купалы, перш за ўсё, адносіны, зацікаўленая ацэнка лірычным суб'ектам усяго таго, што робіцца ў вялікім, шырокім свеце, у навакольных жыцці. Беларуская паэзія ідзе купалаўскім шляхам. Было б вядома, наўным вытлумачваць бліскучыя поспехі беларускай паэзіі, якія правяліся перш за ўсё ў творчасці П. Броўкі, М. Танка, П. Панчанкі і іншых, уздзянем на іх творчасць магучых талентаў Купалы ці Коласа. Кожны з паміненых паэтаў валодае сваім яркім, непаўторным дараваннем, пракладваючы ўласныя шліхі ў паэзію. Не баючыся перабольшвання, можна нават сказаць, што Броўка, Куляшоў, Танк, Панчанка пайшлі далей Купалы, Коласа ў паэтычным «асваенні» савецкай рэчаіснасці, у псіхалагізацыі лірыкі, у стварэнні вобраза лірычнага героя. Але старт беларуская савецкая паэзія ўзяла ад Купалы.

Лірыка Купалы заўсёды вяла размову аб самым істотным, значным у савецкім жыцці, як бы дэманструючы асноўныя духоўныя вартасці сацыялістычнага грамадства і чалавека. Гэтым прынцыпам, гэтым купалаўскім заветам кіруюцца назменна наступныя акаленні беларускай пісьменнікаў, памнажаючы творчыя поспехі і здабыткі роднай літаратуры.

чыста і радасна адзначаць 50-годдзе ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

Мінула роўна трыццаць гадоў, як перастала біцца сэрца паэта, але слава Янкі Купалы няспынна расла і шырылася. Сёння паэзія яго — з'ява не толькі ўсесаюзная, але і сусветная, бо з года ў год расце колькасць перакладаў на многія мовы народаў свету.

Сёння палымныя радкі народнага паэта Беларусі хваляюць гераічных байцоў В'етнама, сыноў Кубы, тысячы тысяч чытачоў братняй Балгарыі, Польшчы, ГДР, Чэхаславакіі.

90-годдзе з дня нараджэння Янкі Купалы набыло ў нас у рэспубліцы шырыню, змест і форму ўсенароднай урачыстасці. Аб гэтым сведчаць паведамленні з усіх куткоў Беларусі, з гарадоў і вёсак, з гігантаў індустрыі і калгасаў. На свята прыехалі прадстаўнікі ўсіх саюзных і некаторых аўтаномных рэспублік, яны прывезлі любоў і павагу да Янкі Купалы і да ўсяго гераічнага беларускага народа.

Выяўляючы волю народа, любоў да

Іван ШАМЯКІН:

ШЧАСЛІВАЯ тая нацыя, якая нарадзіла хаця б аднаго вялікага паэта. Беларусы на працягу сваёй шматвяковай і шматпакутнай гісторыі не мелі гэтага шчасця. Але жыў народны паэтычны гений, жыў у песнях і казках, у няспынным барацьбе за лепшую будучыню, за шчасліваю долю. Ён, гэты гений, акумуляваўся ў канкрэтных людзях. Прыйшлі паэты, якіх народ называў вялікімі, прыйшлі адразу два — Янка Купала і Якуб Колас. Гэта спраўды вялікае шчасце для нацыі. Сваёй паэзіяй, сваёй літаратурай беларусы атрымалі права заняць пачэснае месца сярод народаў, якія далі свету Пушкіна, Шаўчэнка, Руставелі, Міцкевіча, Гёте, Байрана...

Галасы Янкі Купалы і Якуба Коласа загучалі тады, калі пасля стыхійных сялянскіх выступленняў на арэну сацыяльнай барацьбы выйшаў самы рэвалюцыйны клас — пралетарыят, калі рос і набіраў сілы авангард гэта-

га класа — партыя бальшавікоў, створаная Леніным.

Зусім натуральна, што паэты з народа, паэты, якія цалкам аддалі свой талент народу, выдатна ведалі яго душу і мары, у пажары і віхуры найвялікшай рэвалюцыі — сацыялістычнай — адразу і цвёрда сталі на адзіна правільны і шырокі шлях — служэнне народу, які перамог, служэнне партыі, якая вяла народы, што аб'ядналіся ў Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, да новых перамог, да вышніх культурных і дабрабыту.

У гэтым шчасце народа, што нарадзіў паэтаў, і шчасце саміх Янкі Купалы і Якуба Коласа. Натхнёныя вялікімі ідэямі партыі, ідэямі дружбы і аднасці, яны стварылі такія ўзоры паэзіі, якія хвалявалі, заклікалі і ўздыхалі не адных беларусаў. Галасы іх загучалі на ўвесь вялікі Савецкі Саюз, з трыбун цэнтральных газет, часопісаў, выдавецтваў, радыё, у перакладах на многія мовы.

Інтернацыянальную сутнасць творчасці вялікага нацыянальнага паэта асабліва варт падкрэсліць сёння, калі савецкія народы рыхтуюцца ўра-

Пімен ПАНЧАНКА:

ТВОРЧАСЦЬ Янкі Купалы, яго імя, яго асоба заўсёды былі сагрэты ўсенароднай любоўю і — думайце, што хочаце, — нейкім замілаваннем. Я сам гэта адчуў юнаком. Слухаў яго і нібыта не чуў. І расчулена ўсімхўся, А ў сэрцы... Не, пра сваё сэрца лепш памаўчу.

Тыя, хто стаў «людзьмі звацца», шчодр адаралі пэра прызнаннем, удзячнасцю, любоўю. Бо і сам Купала любіў свой народ, сваю зямлю бязмежна. Лічу, што верш «Я ад вас далёка...», напісаны ў 1910 годзе, можна паставіць упоравень з шэдэўрамі Пушкіна і Шэкспіра.

Цёмная, гаротная старонка, якую многія нават Беларусі не звалі. А пэра дзень і ноч горнеца да яе сэрцам:

А хоць дасць мне доля
У дамавіне месца,—
Устане цень з зямлі мой,
на крыж абарэцця
І ў той бок глядзеці будзе
век нязводна,
Дзе ляжаць загоны Беларусі
роднай.

Трэба ж так магутна напісаць!
Здаецца, мінулі тыя часы, калі некаторыя крытыкі і пэтры гаварылі пра Янку Купалу, як пра таленавітага самародка. Песеннасць, ледзь не

імітацыя фальклору; прастата, што мжуе з прымітыўнасцю, — гэта не раз далікатна падкрэслівалі вучоныя «добрычліўцы».

Можна пагадзіцца, што пэзія Купалы ясная і простая, як народная песня. І ў той жа час яна складаная, мудрая і шматфарбная. А галоўнае: Купала — выразнік лёсу беларускага працоўнага народа. Пэтра быў вельмі чуйны да ўсяго новага, сацыялістычнага. Сіла Купалы ў тым, што ён здолеў пэтычна вырашыць карэнныя тэмы, паказаць глыбінныя зрухі нашага грамадства, светаадчуванне беларускага селяніна на самых важных этапах.

Янка Купала быў пэтрам высокай культуры, валодаў усімі сродкамі пэтыкі нашага часу. Ён мог, калі хацеў, так густа напоўніць верш яркай вобразнасцю, алітэрацыямі, падтэкстам, што дзіву даешся. Вось радкі з верша «Шоў я пушчаю...»:

За яснотай, каб не збочыць,
Мінуся, пруса, верас трушчу—
Пэра карчоўе, пэра ламочча—
Хай звяр'е там пушчу лушча.

Але Купала пісаў для народа, і асноўнае для яго было: думка, яснасць, ідэйная мэтанакіраванасць. Варта сказаць і пра незлічонае багацце Купалавай мовы. Уласна кажучы, Янка Купала і яго вялікі друг і паплечнік Якуб Колас былі стваральнікамі літаратурнай мовы беларускага народа, заканадаўцамі яе нормаў. Усе пілі і п'ем з крышталёвай Купалавай кры-

ніцы: і лірыкі, і творцы эпічных пэмаў, камедыяў, драм.

У розныя гады Купалу ўспрымаеш па-рознаму. Многае мне дорага ў пэзіі Янкі Купалы. Але сёння я хачу расказаць пра вялікі ўплыў, што зрабілі на мяне яго грамадзянскасць, партыйная пэзія, яго палемічная публіцыстычнасць. Вазьму для прыкладу верш «На тэму крытыкі і самакрытыкі». Не магу ўстрымацца ад выпісак:

У век наш крытыкі сур'эзнай
і самакрытыкі агнявай
Мы падыходзім вельмі грозна
Не да слабе, а да другіх.
Пылінку бачым у суседа,
Ды што? — ў яго іх не адна!
А ў сваім воку, даўнім следам,
Не заўважаем бервяна.

І яшчэ:

А крытыкі?.. Майстры
з разборам,—
Не ўзімуць воч вышэй халлу;
З гразеі змяшае, што йшчэ
ўчора
Так падхалімна выхвалю.

Колькі ў гэтым вершы розуму, гнуткасці, дасціпнасці, іроніі. І які ён сучасны!

Прашу прабачэння: вялікая спакуса цытаваць і далей, бо лепш за Купалу не скажаш:

Мы інжынеры... А не ўмеем
Рамантаваць сваіх жа душ...

Купала глыбока адчуваў адказнасць пісьменніка перад народам і турба-

ваўся, з чым ідуць пэтры да народе-гаспадара:

А ці падумаў лепшы-першы,
Як прыме гэта гаспадар?
Той гаспадар, што сее зёрны,
Што носіць, жне, дае нам хлеб,
Што сталь гартуе ў кузні
горнах...

Вось і сказана пра пэзію галоўнае. Не трэба і дакладаў.

Я многа разоў слухаў, як Янка Купала чытае вершы, выступае з прамовамі. Разы чатыры мне давялося ўдзельнічаць у гутарках з ім (не саманасам, а ў кампаніі). Але пісаць успаміны пра гэта лічу нясціпным: быў я тады на самым пачатку літаратурнай дарогі.

І ўсё ж пра адно журботнае спатканне раскажу. Наш вялікі пэсляр вельмі любіў Маскву, і Масква яго любіла і шчыра паважала.

Калі мы трохі аддыхаліся пасля вайны, урад БССР вырашыў перанесці ўрну з прахам Івана Дамінікавіча ў Мінск. Зрабіць гэта было даручана невялікай дэлегацыі пісьменнікаў, у склад якой уваходзіў і я.

Масква. Данскі манастыр. Цярушыцца золкі дожджык... Канстанцін Федзін, Аллясей Суркоў і нашы крыху пасівельны вучні Купалы—Кандрат Крапіва, Міхась Лынькоў, Пятрусь Броўка пасля жалобнага мітыngu нясуць да машыны ўрну... Народны пэтра навекі будзе з роднай зямлэй.

А сёння да яго велічнага бронзавага помніка мы ўскладаем кветкі бязмежнай любві.

Пятрусь МАКАЛЬ:

Каб замкнуць пагарджанаму
людю раты,
У турэмшыкаў рук не хапала.
Сумным плачам жалейкі
прарэзаўся ты,

Боль народа —
Купала.
Песня тая, што спела пакутна
ў душы,
Думнай долі сваёй
не праспала.
Пракаціўся, як гром перуновы
ў цішы,
Крык народа —
Купала.
Свет пытаў у здзіўленні:
— А хто там ідзе?
З воч заслона туману,

Вырастаў упярэймы
спрадвечнай бядзе
Меч народа —
Купала.
У граніт берагоў біў
маланкавы ўздым
Хвалі той, што як гнеў закіпала.
Дол і высь абручыліся з імем
тваім,
Лёс народа —
Купала.
Каб заўжды ты ўпрыгожваў
сабою зямлю,

Каб віхура цябе не шчাপала,
Я любоўю сыноўняй цябе
атулю,
Сын народа —
Купала.
Сёння зноў на вялікай
штодзённай сяўбе
Слова-зерне, што ў сэрцы
запала.
Мы нясём пакаленням
наступным цябе,
Скарб народа —
Купала.

ШЛЯХАМ ЖЫЦЦЯ

1900 г.

1911—1912 гг.

1913 г.

1919 г.

ВЯЛІКАЯ ПЭТРА пашыраюць межы магчымага ў пэзіі. Ёе, што ўносіць кожны з іх у літаратуру, індывідуальна і непаўторна. І ў той жа час гэта індывідуальна праца генія ўзімаецца на ступень агульнага і ўсеагульнага, набывае шырокае тыпалагічнае значэнне, становіцца ўстойлівай літаратурнай традыцыяй.

Творчасць Янкі Купалы — цэлая эпоха ў мастацкім развіцці беларускага народа, сінтэз яго найбольш значных творчых дасягненняў. Яна ўзбрала ў сябе не толькі велізарныя нацыянальны мастацкі скарбы, але і багаці сусветнай пэтычнай культуры.

Савецкае літаратуразнаўства раскрыла многія грані пэтычнага свету Купалы. Аднак да апошняга часу яго ўвага пераважна была засяроджана на высвятленні нацыянальных вытокаў Купалавай пэзіі, яе народных высноў. А вольнае месца ў пэтычнай спадчыне Купалы займаюць традыцыі рускай і славянскай літаратуры, як іх роля ў станаўленні творчай індывідуальнасці пэтра, — гэта пытанне пакуль што мала даследавана.

Між тым выхад беларускай літаратуры на ўсесаюзную і міжнародную арэны звязаны перш за ўсё з імем Купалы. Вольна чаму даследаванне асаблівасцей яго мастацкага мыслення, яго пэтыкі ў святле еўрапейскага літаратурнага вопыту, у сувязі з традыцыямі славянскага рамантызму

і рэалізму з'яўляецца адной з важнейшых задач купалазнаўства. І ў гэтым плане асаблівае значэнне набылае праблема нацыянальнага і агульначалавечага ў творчасці пэтра.

Вялікі пэтра тым і вялікі, што ў нацыянальным ён адчувае агульначалавечае, а ў агульначалавечым знаходзіць шмат нацыянальнага і стымул для свайго ўласнага росту і ўзможнення. У век міжнародных літаратурных сувязей, калі «зона» агульначалавечага ва ўсіх літаратурах прыкметна пашыраецца, індывідуальнасць заўсёды ўключана ў непарушны працэс культурнага абмену.

Купала змог стаць вялікім нацыянальным пэтрам, выразнікам дум і спадзіванняў свайго народа, апрача ўсяго іншага, таксама і таму, што ён абарпаўся на найбагацейшую пэтычную культуру, выпрацаваную да яго найвялікшымі майстрамі пэзіі: Пушкіным і Міцкевічам, Няжрасавым і Шаўчэнкам. Не было б гэтых пэтраў, Купала быў бы іншым, ва ўсім разе не такім, якім мы яго ведаем.

Асаблівасцю свайго пэтычнага мыслення Купала звязан не толькі з фальклорам, з народным меласам, але і з традыцыямі грамадзянскай дэмакратычнай пэзіі, успрынятымі ад сваіх літаратурных папярэднікаў. З самага пачатку яго пэтычная «арбіта» знаходзілася ў цэнтры прыцягнення славянскіх літаратур: рускай, польскай, украінскай. Ужо адны пераклады даюць яскравае ўяўленне аб творчых схільнасцях і арыентацыях маладога пэтра. Кальцоў, Няжрасаў, Крылоў, Шаўчэнка, Міцкевіч, Каванніцкая, Пяцкал, Кандратовіч, Яскулка — вольна далёка не поўны пер-

ралік тых пісьменнікаў, творчасць якіх найбольш імпанавала яго ўласным імкненнем. Перакладаючы гэтых пэтраў, Купала прайкаў у свет пэзіі блізкіх народаў, рабіў здабыткам свайго індывідуальнасці тое, што трывала ўвайшло ў агульначалавечую духоўную скарбніцу.

Імкнучыся да шырокага мастацкага сінтэзу, Купала побач з рэалістычным

Багдановічам? Як вялікі народны і нацыянальны пэтра, ён разам з Коласам зрабіў так многа для таго, каб узняць беларускае слова на ступень агульначалавечай культуры. Цяжка пераацаніць яго працу па стварэнні сучаснай літаратурнай мовы, па «рэфармацыі» беларускага верша, па ўзбагачэнні агульначалавечага зместу нашай пэзіі.

Васіль ІВАШЫН

ЧАЛАВЕКУ,

мі традыцыямі арганічна засвойваў і традыцыі славянскага прагрэсіўнага рамантызму. Але вольна што характэрна: засвойваючы гэтую спадчыну, Купала не імкнецца «перанесці» на нацыянальную глебу яні-небудзь літаратурны вобраз ці форму, тады як Багдановіч свядома ставіць перад сабою такую задачу.

На гэтай падставе некаторыя даследчыкі маналізуюць права на агульначалавечае і еўрапейскае за М. Багдановічам, а на Купалу глядзяць як на ўвасабленне ўсяго спрадвечна нацыянальнага ў пэзіі. Заслугу Багдановіча яны бачаць у тым, што ён прывіваў беларускай пэзіі еўрапейскія формы, парадзіў яе з агульначалавечай культурай. Што ж, гэта правільна. Але хіба заслугі Купалы ў далучэнні беларускай пэзіі да класічных традыцый меншыя, чым

Агульначалавечае ў мастацтве не зводзіцца да так званых вечных тэм і матываў. Нацыянальныя формы яго выяўлення мнагастайныя. Аднак у якой бы форме ні выступала агульначалавечае, яно заўсёды носіць сацыяльны, канкрэтна-гістарычны характар. Маштаб яго вымяраецца глыбіняй адлюстравання гістарычнага жыцця і духоўнага свету чалавека, мастацкай праўдай, што заўсёды толькі ў сабе агульналюдскі змест.

Літаратура, якая выяўляе сацыяльны і нацыянальны спадзяванні свайго народа, яго вызваленчыя імкненні, яго парыв да свабоды, не можа не несці ў сабе ідэал агульначалавечага. Хіба агульначалавечае змест не нараджаецца з пэтычнага ўспрымання Радзімы, з пацуцы патрыятызму, з усяго таго, што складае канкрэтна-гістарычнае жыццё нацыі? Толькі выяў-

Мікола НАГНІБЯДА:

ЯНКА КУПАЛА... Якуб Колас...
Адразу перад табой паўстае цэлая краіна, яе народ, яго звычаі, падзвігі, культура і, вядома, паэзія. А толькі прыгадаеш Беларусь, і сярод многіх яе слаўных сыноў мінуўшчыны і сучаснасці ўзвышаюцца два балны. Сапраўды, не аддзяліць ад беларускага народа песняроў, ім жа народжаных, услаўленых і ўвекавечаных. Не многім наканавана такая пашана, памяць і любоў народная. Але ж і не многім паэтам удавалася так глыбока ўвайсці ў свет жыцця народнага, пранікнуцца яго духам, паэтычным светапоглядам і аддаць усяго сябе барацьбе за шчасце народа.

Максім Горкі, разумеючы гэтае адзінства беларускіх песняроў са сваім краем, яшчэ даўно сказаў сваё ўсхваляванае высокае слова пра Янку Купалу і Якуба Коласа. А ў дзень трыццацігоддзя літаратурнай дзейнасці Янкі Купалы буравеснік рэвалюцыі, які ў свой час пераклаў Купалаў верш «А хто там ідзе?», прыслаў юбіляру тэлеграму:

«Сардэчнае прывітанне нястомнаму саратніку, паэту-рэвалюцыянеру...»

Нястомнасць натхнення, шырыня інтарэсаў, палымянасць і стойкасць у барацьбе за шчасце народа азраюць усю творчасць Янкі Купалы. Яна даўно ўжо стала славаю не толькі беларускай літаратуры, але і багаццем усіх народаў нашай Айчыны, аздобаю славянскай паэзіі. Свет ведае Янку Купалу. А дзеці многіх народаў ужо з буквара, з чытанак знаёмяцца з паэзіяй выдатнага беларуса.

Янку Купалу шануе і любіць Украіна. Не аднойчы і не двойчы вы-

даваліся ў нас яго кнігі. Мы ў удзячнасцю чытаем вершы і паэмы, прысвечаныя нашай зямлі, нашаму народу і яго генію — Тарасу Шаўчэнку.

Янка Купала сардэчна любіў Украіну. Ён быў у нас у гасцях. Яго слухалі Кіеў, Харкаў, Запарожжа, Канеў, Крым...

Я меў шчасце сустрэцца з Іванам Дамнікавічам у Харкаве. Ён вяртаўся з поўдня і спыніўся ў Тэрэзіі Масэнкі. Падвечар гаспадар запрасіў нас — групу маладых паэтаў — на спатканне з Янцам Купалам. Вялікі беларус сустрэў нас ветліва і проста. І літаральна праз некалькі хвілін размовы мы адчулі яго шчырасць і непрыхаваную зацікаўленасць літаратурнаю моладдзю Украіны. Менавіта пра яе на пачатку гутаркі распытваў гасць. А потым, усміхаючыся нам, запытаў:

— А, можа, вы пачытаеце свае вершы? Кожны па некалькі вершаў?.. Згода?..

Мы добрую гадзіну частавалі гасця сваёй паэзіяй. Ён слухаў уважліва, прыплюшчыўшы свае журботныя вочы.

Памятаю, як хораша тады складвалася гаворка. Янка Купала не раз прыгадваў Тараса Шаўчэнку — з пяшчотнасцю і глыбокай пашанай, як удзячны вучань найдаражэйшага свайго настаўніка. Гасць прачытаў нам некалькі сваіх перакладаў з Кабзара. Яны ўразлілі нас дакладнасцю карцін і полымем шаўчэнкаўскага слова, пералітага ў слова беларускае. Да глыбокай ночы мы слухалі вершы Янкі Купалы...

Перада мной паўставалі вобразы палешукоў, зялёная зямля Беларусі з азёрамі і лугамі, з непраходнымі пушчамі. І ўсё бачылася так маляўніча і яскрава, нібыта я ўспамінаў ужо знаёмае, нібыта ішоў пройдзенымі ўжо дарогамі... Хоць да таго не быў на зямлі Янкі Купалы.

Гэтую чароўную маляўнічасць і празрыстасць купалаўскага верша я адчуў яшчэ глыбей, калі пасля ад'езду дарагога гасця пачаў перакладаць яго вершы для тома выбраных твораў. Гэтая кніга стала першым выданнем Янкі Купалы на Украіне.

Усхваляваным лістом-падзякаю адгукнуўся паэт на выхад гэтай кнігі...

А неўзабаве паэзія Янкі Купалы паклікала мяне ў дарогу. Я праплыў на лодцы па Дняпры праз усю Беларусь. Пабыў у многіх вёсках і гарадах, любавалася характэрам прыроды, наслухаўся песень беларускіх... І зноў жа ў вандруцы не пакідала мяне пачуццё даўняга знаёмства з гэтым краем, даўняй дружбы і любові да Беларусі... Такое моцнае было чарадзейства паэзіі Янкі Купалы.

Я згадаў пра гэта сёння, упэўнены, што многіх, многіх людзей падружыла з беларусамі песня Купалы.

Душа паэзіі Янкі Купалы — у народнасці і перш за ўсё — у пастаноўцы праблем, якія хвалявалі не групу людзей, а мільёны працоўнага люду. А адсюль — і форма, стыль, мова — усё невычэрпна разнастайнае багацце Купалы, якое ён падарыў людзям для барацьбы за шчасце працаўніка, для ўзбагачэння яго культуры, эстэтычных поглядаў. І так — ад першага верша аж да апошняга, недаспяванага...

Паэзія і жыццё Купалы — творчы подзвіг любові і адданасці роднаму народу. Яны сталі вялікім прыкладам і школай для літаратараў многіх пакаленняў і не толькі Беларусі.

Незабыўны Максім Рыльскі назваў свайго пабраціма паэтам-рыцарам. Менавіта такім ён жыў у сваіх творах, у памяці народаў. Рыцар паэзіі. Такім ён жыў і ў абдымках Украіны.

г. Кіеў.

Канстанцыя БУЙЛО:

О не, ты не памёр! Не мог бы
з гэтай сілай
Твой голас хваляваць, бо ўсё ж
маўчаць магілы...

А песні гук тваёй, што навакол
пляе,

Нам кажа: з намі ты, ты тут,
між нас жывеш!

Ты не памёр, о не! Мы помнім,
як бывала

Твая жалейка нам змагання
марш іграла,

І мы змагаліся, каб надышоў
той дзень,

Калі не быць ні ўціску,
ні бядзе.

І мы прыйшлі да яснай мэты
гэтай.

Усю сілу звонкую Народнага
паэта

Адаў «ад сэрца» ты радзімае
зямлі —

І нашы дзеі так багата
расцвілі...

О не, ты не памрэш,
не змоўкнеш ты, Купала!

Радзіма узяла цябе,
ушанавала,—

Жыве паэзіі вясновы крыгаход!
Ты ад народа, і ты сам—народ.

АД СЭРЦА
АД СЭРЦА
АД СЭРЦА
АД СЭРЦА
АД СЭРЦА

Максім ЛУЖАНІН:

СЯРЭДЗІНА ЛЕТА.
У дзесяткі белых труб
трубцяць пад вокнамі лі-
леі на высокіх кустах. І як
быццам зноў ідзе росным
агародчыкам у глыбіню саду,
у дом, і з ганку махае рукою
той, для чые ўсмешкі цвітуць і
трубцяць лілеі, развіваюцца ў на-
квечях прывезеныя аднекуль з
поўдня ружы, румяніцца ранні
яблык з-пад ліста. Разам з садамі і
сонцам віншуюш яго з днём на-
раджэння і ты...
Гэтак было і, здаецца, зусім ня-
даўна.
І не аглядзяцца нашы нашчадкі,
а ўжо дзевяццаць ім збірацца на
стагоддзе Купалавай песні, як не
паспелі аслухацца мы, калі ў
дзверы пастукала сённяшняе свя-
та.

Свята песні! Не салодзенькага і

шчымылівага мармытання з тран-
зістараў ў час адпачынку, не гэ-
тай.

Свята магутнай сілы, песні, з
якою скінуў працоўны чалавек
яро з гарба, распрастаўся, ства-
рыўшы дзяржаву рабочых і сялян,
разбудаваўся на сваёй радаіме,
надаставаў усялякага добра з
нетраў, абхадзіў, аб'ездзіў неаг-
лядныя прасторы, каб пасябра-
ваць з іншымі насельнікамі зямлі,
і выраўся за межы яе прыцяг-
нення.

Вялікае даіва Купалава песня!
Усю гэтую работу прарабіла
яна разам з народам на нашых
вачах. І паказала ў новым абліч-
чы чалавека, што горда і горка
некалі назваў сябе «пан сахі і
касы», а потым непакісна абвяс-
ціў адзіна справядлівую дыктату-
ру, «дыктатуру працы».

Нялёгі шлях пераадолявала
песня. То апальвала людзей за-
клікам да суровай барацьбы з
прыгнятальнікамі, калі «свінням
будзе крыві не пабраць», то рва-
ла сэрца горкім крыкам Паўлінкі
супраць сляпых і звяроў, якія кі-

нулі за краты яе каханне, то па-
дымала народ на крылах «воль-
ным гоманам хвоек высокіх».

Мы шчаслівыя і дужыя Купа-
лавай песняй. Напэўна, людзі буд-
дучага адчуюць сябе яшчэ дужэй-
шымі і яшчэ шчаслівейшымі, за
кожным разам адкрываючы ў ёй
усё больш і больш нацыянальных
і агульналюдскіх рыс і скарбаў.
Ім, тым наступнікам нашым, бу-
дзе даступна глыбей сягнуць у
пабудаваны пазтам свет паззіі,
бо ім дадзена будзе больш.

Мы не ў зайздрасці і не ў крыў-
дзе на сваіх наступнікаў. Не ма-
ля радасць выпала і на нашу до-
лю. Падумаць толькі: пад нашы
дахі заходзіў сам пясняр і з яго
вуснаў мы чулі не адну слаўную
песню. Гэта ж адсюль пайшлі яны
ў свет.

На скрыжаванні далёкіх стагод-
дзяў з усіх дарог будзе добра
відно, як палае і пальскуеца няз-
гаднае святло паззіі — Янка Купа-
ла.

Ігар МУРАТАЎ:

СЕЙ-ТОЙ з маіх украінскіх
калег па пляры здзівіўся,
калі па просьбе нашага
«Держлітвідаву» (так тады называ-
валася выдавецтва «Дніпро») я
пераклаў адну з самых вядомых
паэм Янкі Купалы «Безназоўнае»,
амаль не карыстаючыся слоўні-
кам. А «сакрэт» гэты тлумачыўся
тым, што мяне з чароўнай паззіі
беларускага класіка звёў шчаслівы
выпадак яшчэ ў сёмым класе —
тады яны называліся «групамі».
Наш кіраўнік групы і выкладчык
руускай мовы і літаратуры Мікола
Семёнавіч Федароўскі быў палы-

Святлова, так і ў Купалы, я ву-
чыўся арганічнаму спалучэнню
смелага наватарства з класічнай
бессмяротнай традыцыйнасцю, ад-
крытага рэвалюцыйнага пафасу з
філасофскай разважнасцю, чыстых
гукаў прызыўнай баявой сурмы з
элегійнасцю лірычнай флейты.

Мяне глыбока ўсхвалявала разу-
менне Купалам сваёй гістарычнай
місіі як заснавальніка беларускага
літаратурнага слова і адначасова
арганічная сціпласць, уласцівая
толькі вялікім пазтам. Мімаволі,
калі я чытаў «Няхай жа хоць бу-
дзе Янка Купала», усплывалі ў
памяці падобныя зместам радкі
Тычыны «І от якомусь гімназіст-
ку вкраінську Музу віддэлі».
Колькі ў гэтай сціпласці шчырага
болю, колькі любові да роднага
слова і як яна, гэтая сціпласць, і
ў Купалы, і ў т.

вершам. Ён быў кароткі і канчаў-
ся так:

Мені, молодому,
це, щастя припало
І слово від серця
закоплено лине —
Для Янкі Купалы,
для Янкі Купалы
Принести в шанобі
у квітні України.
То ж хай, наче в коси
вплітаються русі,
Напоени медом
і солодом квіти,
До горлиці-пташкі,
сестри-Білорусі
Летять з України
сердечні привіти.

Надоўга засталася ў памяці гас-
ціннасць беларускай зямлі, якая
святкавала юбілей найвыдатней-
шага свайго пазта і драматурга.
Ужо значна пазней, калі ў Харка-
ве гастралюваў тэатр імя Янкі Ку-
палы, я тройчы запар глядзеў
бессмяротную «Паўлінку» з удзе-
ляцтва Глебава і

Анатоль ВЯЛЮГІН

МНЕ СНЯЦЦА СНЫ АБ БЕЛАРУСІ...

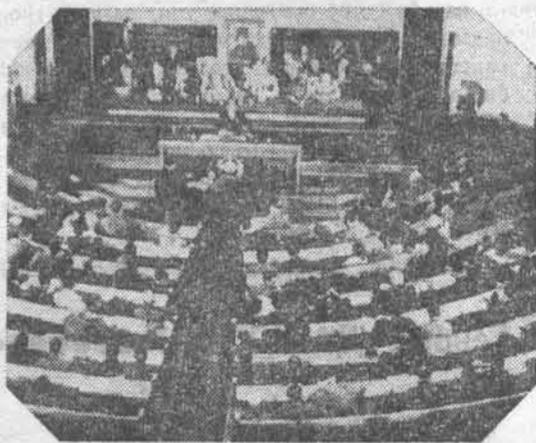
РАЗДЗЕЛ З ДАКУМЕНТАЛЬНАЙ
КІНАПАЭМЫ

На сонечным кургане сланечнік.
Сланечнік. Зямны брат сонца. Сонцапаклоннік.
Вось так шляхамі год дагэтуль я ішоў.
З адною думкаю аб шчасці Беларусі!
То блукаўся паміж амшараў і крыжоў,
То, як сланечнік, к сонцу яснаму імнуўся.
У стоптаным жыцце гараць танкі. Ідуць, закасаў-
шы рукавы, чужынцы з аўтаматамі.
Гаршць Мінск... У роінных іскрах фотаздымак:
за таполяй, за клумбамі кветак у глыбіні саду Ку-
палава хата. Разнасцэжаны вокны.
За сталом Бянігна Іванаўна. Купала стаіць і
куруць. Развітанне...

Паседзем жа, мамка! —
Да шчок хвартушок
Яна прыціскае:
— Я — клопат нявелькі...
І больш не кажы, не прасі, Янучок,
Чаго я за свет? Мне бліжэй у зямельку.
Цярпелі мы з ёю, яшчэ пацярпелю, —
гэта закадравы голас Максіма Лужаніна, стра-
фа з паэмы «На дарогах Купалы».

Максім Лужанін расказвае, як тою парою суст-
рэўся ў маскоўскай гасцініцы з Янкам Купалам.
«Чатыры сны... Толькі ўсяго — пасля цэлага
краю...» Цяжка было дабрацца ў Маскву. «Раз-
вітваючыся з улюбёнымі мясцінамі над Дняпром
у Ляўках, едучы па бласконцай магістралі ў сталі-
цу... нібы ўкамянеў... Колькі горкіх дум пераду-
маў. Усё з месца рушылася. Толькі кветкі цвітуць
па дарозе... Снілі... як чалавечыя вочы. Здаецца,
зямлі глядзела табе ўслед... І тая, што на свет
пусціла, засталася там. — Купала сназаў «маці» і
праглынуў даўкі памяк. — Абедзве ў няволі
апынуліся. І тая, што нарадзіла, і тая, што слова
ў рукі дала. Аднае можа жывое няма. А другая
зноў у крыві. І хто яе не крываўі!.. І мы паўмі-
раем, можа, не дачакаўшыся, калі мінецца гэтае
няшчасце. А зямля наша — будзе... З Дняпром
яшчэ зробім па чарачцы!»

Масква трагічнага лета. Усеславянскі мітынг.
Выступае Янка Купала. За сталом Аляксей Тал-
стой, курачы люльку, падаўшыся да трыбуны,
слухае прамоўду. «Калі вораг сарве яблык, да-
спелы ў нашым...»

3
КАЛЕЙДАСКОПА
ПАЭТАВА
ЖЫЦЦА

3 НАРОДНЫМ ПАЭТАМ кінематаграфісты пры яго жыцці вялі толькі перагаворы: маўляў, было б добра экранізаваць «Паўлінку» ці які другі твор. Самога яго здымалі дакументалісты ў розныя гады, але не даравальна мала. Ды і гэтыя лічаныя кінасюжэты не ўсе захаваліся... Кінаакцёры Павел Ражыцкі і Сцяпан Барысаў успаміналі, што Купала ў снежні 1926 года прысутнічаў на прэм'еры першага беларускага мастацкага фільма «Лясная быль», пастаўленага па апавесці Міхася Чарота. У гэты ж дзень на прыёме з выпадку прэм'еры яго бачылі разам з першым беларускім кінарэжысёрам Юрыем Тарычам. Кінаактрыса Галіна Краўчанка сцвярджае, што яны гаварылі аб нейкай сумеснай рабоце. На рэлетыцыях і ў

сама яго павіншавалі і пачалі ўсталёўваць апаратуру. Мне давялося здымаць Купалу яшчэ на Мінскім вакзале, калі ён сустракаў пісьменнікаў з братніх рэспублік. Памятаю яго заўсёды сціплым, хлебасольным, прыветлівым, хоць дакучалі мы яму страшэнна. Па просьбе Уладзіслава Францаўцы давялося здымаць адкрыццё музея ў Вязынцы...» Маскоўскія кінааператары здымалі Купалу з М. Горкім на пасляджаных і з'ездзе Саюза савецкіх пісьменнікаў, з А. Талстым, знялі выступленне на урачыстым пасляджанні, прысвечаным 80-годдзю з дня нараджэння Шалам-Алейхеа. Украінскія кінематаграфісты — у Харкаве на адкрыцці помніка Т. Шаўчанку (сакавік 1935 года), латышскія — чэрвені 1941 года на

НЕВЫЧЭРПНЫ...

вольны час паміж здымкамі мастацкага фільма «Да заўтра» (1929 год) — аб рэвалюцыйнай барацьбе моладзі Заходняй Беларусі — Ю. Тарыч праз вершы Я. Купалы знаёміў маскоўскіх і лясенградскіх артыстаў з жыццём Беларусі. Былы драматычны акцёр Тарыч тады бліскуча напамінаў чытаў Купалу. Аб гэтым добра помніць заслужаны артыст РСФСР Георгій Самойлаў з Акадэмічнага тэатра імя Пушкіна ў Ленінградзе. З таго далёкага часу жыве ў ім вялікая павага да Беларусі, яе мовы і літаратуры...

І з'ездзе пісьменнікаў Латвійскай ССР. «...Купала, мне здаецца, адносіўся да кіно ці з іроніяй, ці нейкай добрай болзю, — успамінае заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі кінарэжысёр І. Шульман. — Так глядзелі на новы від мастацтва многія пісьменнікі. Але ў той жа час паэт разумеў, што дзякуючы экрану можна размаўляць з мільёнамі. І значыць трэба для яго працаваць. Я сустраўся з ім у 1940 годзе, праціў, каб даў згоду экранізаваць «Паўлінку». Але ж хутка пачалася вайна».

У ліпені 1933 года, калі Купала знаходзіўся ў Ленінградзе, Асацыяцыя работнікаў рэвалюцыйнай кінематаграфіі і дырэцыя Ленінградскага «Савецкага

Фільм-спектакль «Паўлінка» быў створаны ў 1932 годзе. Ён зрабіў галоўнае: пазнаёміў мільёны савецкіх і замежных гледачоў з выдатнымі беларускімі акцёрамі, з класічнай

Прывячаецца памяці Янкі Купалы і Януба Коласа.

СТАРЫ ПАРАВОЗ. сапучы і пускаючы клубы гаркаватага белага дыму, цяжка дачухкаў да станцыі, моцна і раптоўна тармазіў, лягнуў жалезам.

Пасажыры, якія паспелі нагаварыцца, паспаць, стаіцца за дарогу, даўно ўжо чакалі гэтае хвіліны, пабралі цяпер свае валізкі, сумкі, клункі і падаліся да дзвярэй. Апошнім улегцы выходзіў з вагона малады, прыгожы, з моднай прычоскай і вусікамі мужчына.

Ён павольна выйшаў на перон, з цікавасцю аглядзеўся, абышоў двух вусатых стрэлачнікаў, што горача дзляліся нейкімі сваімі навінамі, і падаўся следам за пажылымі дэткамі. Угнуўшыся, яны неслі за плячыма цяжкія сумкі з гарадскім хлебам, мукою, крупамі.

Мястэчка падалося маленькім, пабітым на вузенькія агароды, цёмным і ціхім.

«Стоўбцы! — падумаў малады мужчына. — Дык вось вы якія! Не дзіўна, што вас ніхто не ведае, у каго я толькі пра вас ні пытаўся».

На маленькай пыльнай местачковай плошчы старыя кабеты прадавалі агуркі, цыбулю, ля іх стаялі пасажыры, таргаваліся, побач балаголы — плячыстыя хмурыя дзядзькі — сядзелі на вазах, трымалі лейцы ў руках, смалілі цыгаркі і джыва, размораныя ад сонца, паглядалі, што рабілася вакол. Відаць, яны лічылі сябе тут важнымі людзьмі, ганарыліся, што да іх падыходзілі добра апранутыя мужчыны і кабеты, прасілі падвезці ў тое ці іншае месца. Балаголы не спяшаліся згаджацца, цяпліва вырывалі большую плату; дабіўшыся свайго, памагалі «кліентам» садзіцца на вазок, цмокалі на коней, сцэбалі іх доўгай пугай і, крануўшыся з месца, гучна тарахцелі коламі па бруку праз усё мястэчка.

«Мусіць, мне давядзецца адмовіцца ад гэтай раскошы, — падумаў малады мужчына, — і не таму, што не люблю праехацца на конях... У мяне засталася столькі грошай, каб толькі заплаціць за білет і вярнуцца адсюль назад дадому. Прыйдзе на цяпер ісці пехатою. Божа, ты мой божа, калі ўжо буду мець я якія грошы?»

Важна і ганарліва, як заможны панок, выйшаў з-за вугла бліжэйшага дома вусаты нізкарослы паліцэйскі, на тратуары спыніўся, выцер

вацца з якога «мужыцкага» слова... Даўныя яны, гэтыя пані!

За надзеламі зжатага і яшчэ не кранутага сярпом жыта пачаўся лес — спачатку малады сасоннік, пыльны, парыты дзікамі, са скошанаю, відаць, яшчэ ў чэрвені ці ліпені травою, а цяпер ужо рыжаю, высахлаю сухадзяроўкаю. Затым за лагчынамі пачало цямнець і душнець — лес падняўся, пастарэў, стаў высокаствольны, медны; ён засцілаў невысокае ўжо сонца, з-за яго амаль не было відаць высветленага вечаровага неба.

«Вось так, Янук, Янка Купала, — сказалася само сабою, — каб ты слухаўся пані Андрыеўскую, такіх разумных паноў Каломенскіх ці «адукаваную» мадам Русакову, пісаў па-польску ці па-руску, а не па-мужыцку, хваліў мілага цара-баціохну, «бацькоўскія, законныя» парадкі яго, то, напэўна, меў бы гучнае імя, тытулы, грошы і ордэны, і паліцэйскія былі б самымі лепшымі калегамі ды сябрамі... Як яны любяць дыфірамбы, оды, гэтыя цыры, царкі і царочки, і ўсе вакол пішучы ва ўгоду, і як табе, Янук, праціўна ўсё гэта. І трэба не вельмі паказваць гэта, бо не ацярэбіцца ад даносаў, праборак ды павучэнняў. Ой, божа, ты мой божа, як цяжка быць паэтам, ды яшчэ «мужыцкім»!

Янка Купала ішоў па вузкай, выезджанай ка-

падсечкаю хвоек, пацямнелага чарнічніку з высахлымі ад сонца ягадамі?

Смактанула ў жываце, калі ўспомніў пра яду, так заняла, забалела душа на чорнай лусце хлеба, кусочку сала, што ён глытнуў сліну, не вытрымаў, нагнуўся, сабраў колькі ягадак і з радасцю з'еў, але голаду гэтым не сцішыў, а яшчэ больш распаліў.

«Што ж, прыйдзецца, відаць, значаваць у чужым лесе, — падумаў Купала, — ідзе яму ні канца, ні краю не відно».

Сонца ўжо, відаць, зайшло: у лесе сцягнула, пачала брацца раса, — па-начному здаравець; была пара, блізка да восені. Збоку тонка, ледзь чутна пацягнула вільгаццю, сырэм пахам луга, сенам, рэдкім туманам.

«Ды гэта ж, відаць, Нёман, — узрадаваўся ён. — Колас пісаў, што Мікалаеўшчына стаць на беразе гэтай ракі».

Купала прыкметна навесляў, бадзёра збочыў з дарогі — раса пагусцела, акрапіла чарвікі; пах вады, асакі таксама пагусцеў — праз колькі хвілін паказаўся тут яшчэ зусім плыткі, спакойны, аброслы лавою ды алейнікам Нёман.

Купала пайшоў берагам, абыходзячы заплеслыя старыцы, густыя, непразныя кусты лазы, убачыўшы спутаных коней, што спакойна скублі траву, здагадаўся, што блізка вёска, што ён не заблудзіўся.

... Смольня, здаецца, была такая, як яму і апісаў Колас. Спачатку Купала прыблуднаў да Міка-

Генрых ДАЛІДОВІЧ

СУСТРЭЧА

АПАВДАННЕ

Гэтым жніўнем спаўнецца 60 гадоў з часу першага спаткання заснавальнікаў сучаснай беларускай літаратуры Янкі Купалы і Януба Коласа ў цяплым Смольні.

лаеўшчыны, распытаўся ў людзей і пайшоў па вузкай палявой сцежцы. Нават вечарам было відаць — лета ўжо збіралася адыходзіць: абкідалася жоўтаю

Я. ХАРЫТОНЕНКА. Слбры сустрэліся ўпершыню.

Але, праўда, вы ж нікога не ведаеце, вас не ведаюць. Трэ было балагола тады ўзяць.

— Хацеў прайсціся, — усміхнуўся Купала, — у вас тут так хораша, што аж зайздросна. Грэх не паглядзець такога хараства.

Колас усміхнуўся, але нічога не прамовіў, відаць, здагадаўся.

вучоны, не маладзёнак ужо, глядзі сам. Я не раз пазаздросічу Каплёнку, то ж дзіцей вучыць, але добра жыве, сам поп, ураднікі з ім за руку вітаюцца.

— Гэта настаўнік тутэйшы, — сказаў Колас, — такі падліза ўжо, халуй царскі і шпіён.

— Яго-то людзі, праўда, ведаюць, — згадзілася жанчына.

— Дзе ты цяпер будзеш рабіць? — спытаў Купала.

— Мусіць, у Пінску, у трэцім прыходскай школе, — адказаў Колас, — летась нікуды не хацелі браць без «свидетельства о благонадежности». Каб не Філіповіч, даўні сябра мой, дык туга мне прыйшлося б. Але, дзякуй богу, добра пісалася, напісаў пяць раздзелаў «Казак жыцця». Якраз няблага пісацца, задумалася многа, асабліва завабіў мяне Сымон-музыка, нават запустіў праз яго «Новую зямлю».

— Ну, а я закончу восенню свае курсы і, відаць, пайду ў «Нашу ніву», — сказаў Купала, — працаваў я там у восьмым і дзевятым. Не вялікая гэта соладзь, але не хочацца выпускаць з рук такую газету. Яна б магла хорошую службу аслужыць, вялікія сілы вакол сябе згрупаваць, многа што даць, каб не гэты Часовы камітэт па справах друку. Без яго ніводзін твор не пойдзе, такія тупіцы, зусім глухія да літаратуры людзі, цяжкая ў іх рука...

— Ды хто нам толькі не шкодзіць, — сказаў Колас, — ведае хто ці не ведае, але вучыць, як хваліць «царя і отечество», душаць усё жывое...

Колас змоўк: наперадзе паказаўся малады, інтэлігентнага выгляду мужчына.

— Каплёнак, — шапнуў ён, — толькі ты не счэплівайся з ім, сволач ён, адразу данясце.

— Здравія жалаю, Канстанцін Міхайлавіч! — здалёку прывітаўся Каплёнак, сыценькі, з невялікім, але добра азначаным брушчам.

— Знаёмцеся, Янка Купала, — сказаў Колас. — А, беларускі Шаўчэнка! — усклікнуў Каплёнак, мусіць, па прывычцы лісліва, дабрадушна ўсміхнуўся, падаў руку, прадэкламаваў:

— А хто там ідзе, а хто там ідзе
У асрэмлістай такой грамадзе?

— Беларусь.

Сталі, усміхаўся і чакаў, відаць, пахвалы свайму розуму, адукаванасці, але Колас і Купала прамаўчалі.

— Прыехалі пагасціць на радзіму Канстанціна Міхайлавіча ці рыхтуеце тут які пісьменніцкі з'езд?

— А вы гатовы прадухіліць «антигосударственное собрание»? — не выцерпеў і спакойна падкалоў Каплёнка Купала, хоць Колас неўпрыкмет і шчыпаў яго за руку, каб прамаўчаў лепш.

— Вы зневажаеце мяне, пан Купала, — пакрыўдзіўся Каплёнак. — Дарэмна. Я сам беларус і шчыры сябра беларусаў. Вы вось, я так вядзіце, вядзіце таленавітых беларускіх...

НЕЧАКАНА, зняцка (юбілей купалаўскі падагнаў?) — прэм'ера «Раскіданага гнязда» ў тэатры імя паэта.

...Знаёмы актёр гаворыць нешта накшталт таго, што вось як гэта складана: кваліфікавана, паволаму вытлумачыць такую рэч, як «Раскіданае гняздо», і тым часам не надта спадзявацца на поспех у гледача. Бо гэта ўсё ж «Раскіданае гняздо», а не «Паўлінка», і, маўляў, мы, спакушаныя ў сваёй справе, «асцеты» (іранічнае ад «эстэты») можам успрымаць і разумець усё не так, як звычайны глядач, і г. д.

Гаварыць пра поспех спектакля ці пра няўдачу да яго з боку гледача яшчэ, вядома, рана. Пакажа час. Зразумела адно: паставіць сёння, па-сённяшняму сцэнічна вытлумачыць драму Купалы — справа сапраўды складаная і амаль непазбежна наватарская, бо п'есе гэтай, у параўнанні з іншымі купалаўскімі, неяк дагэтуль не шанцавала, яна лічылася нескэнічнай, да таго ж дзіўнаватай па сваёй драматургічнай і ідэянай канцэпцыі — «рэч у сабе» і ўсё тут.

Драму ставіў у 1951 годзе Беларускае дзяржаўнае тэатр імя Я. Коласа (рэжысёрам быў А. Скібнеўскі, галоўныя ролі выконвалі Ц. Сяргейчык, М. Звездачотаў, Е. Лагоўская, А. Шэлег, Л. Лічыніцар, афармляў спектакль Я. Нікалаеў). З ілгам часу ўражанні ад той пастаноўкі адыходзяць у мінулае. Многасць помніцца як сапраўды новае ў трактоўцы п'есы. Прыгадваецца артыкул П. Глебкі пра «Раскіданае гняздо» у Віцебску — «П'еса працытаная па-новаму». Многасць цяпер «гучыць» як спрэчнае.

Рыгор Шкраба, даючы сваю, на мой погляд, пераканаўчую і слушную інтэрпрэтацыю асаблівасцей драматургіі купалаўскай п'есы, значае, што ў ёй «...няма загадзя зададзенай сіметрыі: завязка — кульмінацыя — развязка. Письменнік малое само жыццё, пазнае людзей, лёс якіх залежыць ад несправядлівых законаў. Сапраўды, якой логікай вы вытлумачыце, што сям'ю, якая даўно

сплаціла пану за зямлю сваёй крывавай працай, выганяюць у бяздомны свет? Чаму, паводле якіх законаў малыя дзеці і старая хвора я маці павінны надзець торбы і ісці ў свет жабраваць? Чаму Панич не толькі не хоча хоць бы паспакуваць сям'ю, якая з-за яго жорсткасці і нечалавечнасці страціла кармільца, але яшчэ плоціць чор-

псіхалагічная драма? Не, хутчэй сацыяльна-філасофская. Менавіта так. І так, мусіць, яе і іграць, і ставіць трэба.

Трэба аддаць належнае зноў жа Р. Шкрабу. Ён справядліва паставіў гэтую драму ў сувязь з патэтычнымі пошукамі Купалы, што выявіліся хоць бы ў драматычных паэмах «Адвечная песня», «Сон

«Сіметрыя». Старое і новае. Старац — стары Зяблік — ягоная жонка. Сымон — Зоська — Данилка. Свет пэўна падзелены нават у хаце. Сымон і Зоська — раёсннікі Якіма Сарокі і Паўлінкі. Новае, што кранулася душы Паўлінкі і Сарокі, лунае і над ім. Але розныя абставіны, розныя аўтарскія задачы. Ісціна Старац і ісці-

Міхась СТРАПЬЦОЎ

ДРАМА СЯМ'І ЗЯБЛІКАЎ

«РАСКІДАНАЕ ГНЯЗДО» У АКАДЭМІЧНЫМ ТЭАТРЫ ІМЯ Я. КУПАЛЫ

най няўдзячнасцю за чыстае каханне Зоські, пліое ў яе адкрытую і шчырую душу?»

Удала, вельмі ўдала падабраны ключык да п'есы. Сапраўды, адкуль гэтыя асіметрыя, алагізм? «Сіметрыя» (завязка — кульмінацыя — развязка) няма, і ўсё ж ёсць, ёсць яна, гэтая сіметрыя! Яна ў святым адчужэнні Купалы ад законаў «бытавой» псіхалогіі, у імкненні даследаваць механізм добра і зла, залежнасць чалавека ад «несправядлівых законаў» — і гэтыя законы хоча разумець аўтар не толькі сацыяльна-адназначна, дэтэрміністычна, так сказаць, а шырэй, шыбаючы ў філасофскія прасцягі, у законы адвечнай барацьбы явы і мары, думкі і справы — у законы таго ж добра і зла. Купалу ў дадзеным выпадку можна было б папракнуць у пэўным ірацыяналізме, але настолькі, наколькі ірацыянальным бывае часта само праўленне добра і зла.

А «сіметрыя» ёсць. Сіметрыя не ў сюжэце, а ў расстаноўцы персанажаў, кожны з якіх перш за ўсё носіць сваё, жыццёва і пафіласофску важнай думкі. Філасофскае асэнсаванне жыцця — вось дзе нерв, вось дзе пафас аўтарскай канцэпцыі. Сацыяльна-

на кургане», у шматлікіх вершах, якія папярэднічалі з'яўленню п'есы.

Нашы даследчыкі яшчэ да гэтага часу да ірыўднага страхавіта ставяцца да праблематыкі купалаўскай творчасці, бачачы ў ёй, бадай, адзіны толькі сацыяльны аспект, не жадаючы заўважаць і не агульнаславянскага і агульначалавечага разам з тым пафасу. Не чуюць гамлетаўскага «быць або не быць?», што заўжды гучыць у Купалы, бо гаворка ідзе пра лёс нацыі і права беларусаў «людзьмі звацца». Купала дэптывае саму гісторыю і дэптывае чалавека, у дадзеным выпадку беларуса: а які ж ты сам, яна твая гісторыя, яное тваё духоўнае здароўе, ці здолеш ты супрацьстаяць тым, што «і новым цемрам іладні моццяць»? Гэта трагічнае пытанне, бо трагічнай была і тагачасная рачаінасць, бо Купала думаў ад імя народа, але разам з тым не стоячы над ім, а сам разам з ім духоўна і сацыяльна пакутуючы, разам з народам «выцінаючы з сябе раба».

Зло, як бы прадвэршанае пануюць над сям'ёй Зяблікаў. Як бы ўся Беларусь з яе лёсам сышлася ў гэтай хаце, у гэтым «гнязде», якое злавесная, дэманічная рука хоча раскідваць. Як жыць, куды ісці, дзе шукаць праўды, якімі шляхамі шукаць яе, скарыцца або пратэставаць, адвечнае зло ці часовае яно, усемагутны чалавек ці чарвяк паўзучы? Вось як ставіць пытанне Купала. Вось як хацелася б бачыць працытаным яго на сцэне.

на Невядомага. Прывідны свет Зоські і тэмпераментны, наскрозь жыццёвы свет Сымона. Думка пра «карыснасць» прыгожага, мастацтва, закладзеная ў вобразе Данилкі. А ці трэба яно, мастацтва, ці ўратае яно? Збавенне ў чарах, у каханні, у «прыгожым»? Гэта — Зоська.

Як іграць такое? Як псіхалагічную драму? Наўрад. Мне здаецца, тэатр (рэжысёр Б. Луцэнка) зрабіў правільна, паставіўшы п'есу як сацыяльна-філасофскі роздум, як спецаблівы дыялог на тэму: дзе праўда, дзе ішчасце, як за іх змагацца? І роднасць драмы з купалаўскімі паэмамі і вершамі таксама адчута: нездарма ж іх, вершаў, у спектаклі так багата.

Увядзенне пазычнага слова ў тканіну п'есы (рэжысёрскае, вядома) нам не здаецца спрэчным. Супраць такога прынцыпу працьцяць цяжка. Вершы часта завастваюць, праясняюць Купалаву думку, акрамя хіба тых выпадкаў, дзе проста ілюструюць ці нават расслабляюць яе. Здараецца і такое, і тут пастаноўшчыкам трэба, як кажуць, трохі супыніць сябе.

Зразумела, што верх у вуснах Невядомага можа і павінен гучаць натуральна з выпадку той асаблівай, ідэянай нагрукі,

насці, падкрэсленай этнаграфічнай не на гармоні-

Уладзімір ДУБОУКА:

У ПЕРШЫНЮ я пазнаёміўся з творамі Янкі Купалы ў мястэчку Мядзелі, дзе некаторы час выпісаў і чытаў газету «Наша ніва» (1912—1913 гг.). Праз колькі часу давялося чытаць і першы зборнік нашага вялікага паэта.

Гэтыя творы проста зачаравалі мяне сваім характаром, мілагучнасцю, сваім цудоўным зместам. Першае ўрэжання толькі ўзмацнялася ў дэлейшыя, яно засталася на ўсё жыццё.

Не магу выказаць усяе радасці і гордасці, якія поўнілі маю душу пры чытанні паэтычных твораў на роднай мове, якую паліцэйска-чыноўніцкае

кодла нахабна звала «хамскай» альбо «мужыцкай».

Які цуд! Мая родная любімая мова гучыць у вершах, так яскрава і дакладна перадае характава жыцця, роднай прыроды, нашых пануцці, імкненні...

Для мяне і маіх сяброў кожная новая кніга Янкі Купалы была сапраўдным святам.

Праз некалькі гадоў, калі я сам пачаў пісаць вершы, мне давялося асабіста пазнаёміцца з нашым вялікім паэтам, быць у яго са сваімі тагачаснымі сябрамі Іаама Бабарэкам і Кузьмой Чорным.

Асабістае знаёмства яшчэ больш узмацніла маю пашану да Янкі Купалы, шчырага чалавека, адданага ідэі адраджэння і развіцця беларускай культуры. Непыхіная была яго вера ў тое, што беларуская літаратура дасягне вялікага росквіту і красавання. Мабыць таму ён вітаў новае літаратурнае папаўненне, цікавіўся кожным

сапраўды таленавітым літаратарам.

Моладзь таксама заўсёды гарнула да Я. Купалы, звярталася да яго са сваімі справамі, пытаннямі. Нават сустраўшыся дзе на вуліцы, прасілі разважыць спрэчку наконт якога мудрагелістага слова, вобраза альбо звароту мовы. Ніколі ён не адмовіўся выказаць сваю думку, даць параду. Чаго і каго не любіў — розных халтуршчыкаў, плеткароў, інтрыгануў. Ім ён «прысвяціў» свае радкі:

Куды ні глянеш — людзі, людзі,
Куды ні глянеш — шэльмы,
Куды ні глянеш — б'юцца ў грудзі,
Што значыць: правільныя вельмі...

Як бы ён быў рады цяпер, сягоння, пабачыўшы ўзможную таленавітую грамаду беларускіх паэтаў і пісьменнікаў, якая ўпэўненым крокам ідзе да новых, выдатных дасягненняў.

Найлепшым помнікам вялікаму нашаму паэту будуць новыя выдатныя творы гэтай цудоўнай паэтычнай змены.

Алекса ЮШЧАНКА:

М ІЁ здаецца, што з творчасцю Янкі Купалы я пазнаёміўся ў самым раннім дзяцінстве, што яго імя ўвайшло ў маю свядомасць яшчэ тады, калі я прымаў удзел са сваімі аднагодкамі ў народных святах — на Івана Купалу... Тады ж, у дзяцінстве, я прысутнічаў на вясёлым купальскім свяце — гулянцы: з вянкамі, кветкамі, зелянінай, агнём, песнямі... Шмат пазней, у дэволі стальных узросце, удзельнічаў у Купалаўскіх чытаннях у Мінску...

Купала для мяне роднае і дарагое імя. Купала — першы з беларускіх песняроў, які зачарваў мяне сваёю праставай, сардэчнаю размовава-песняй. Паззія Купалы гэта, перш за ўсё, споведзь вершага, шчырага сына беларускага народа. Паззія — у кожным творы Купалы: ці ў вершаваным — вершы, песні, ці ў драматычным, як «Раскіданае гняздо», ці ў дасціпнай камедыі «Паўлінка», у якой цэлы россып жыватворнага народнага гумару ды разлівы цудоўных песень...

Ой, ляцелі гусі ды з-пад Беларусі,
Селі яны, палі на сінім Дунаі.
Ну, хіба ж гэта не гучыць так, як шмат якія ўкраінскія песні на тую ж тэму — пра Дунай, разлуку, пра глыбокае каханне, людскія перажыванні...

Бодай тлі гусі марно запропалі,
Як ми любіліся —
тепер перестали...
Каго не ўсхваляе такое непасрэднае сардэчнае прызнанне... Янка Купала — паэт, ад глыбокага разумення народнай песні. І сам — творца песні. Прыгадаўшы нека «Паўлінку», якую пераклалі на ўкраінскую мову Паўло Тычына з Тэрэзі Масэнкам, Паўло Рыгоравіч радасна ўсміхаўся. — Якая ж бліжняя яна духу нашай «Наталкі-Палтаўкі» — дзівіўся ён. — І грае, праміненіч смехам-радасцю народнаю...

...Яшчэ ў школьныя гады запамініліся мне словы любімага паэта Украіны Уладзіміра Сасюры: Білорусь твоя,
Білорусь,
Синькоока сестра
Україні...
Наш паэт напісаў такія сардэчныя радкі, пабы-

ваўшы на зямлі братняй рэспублікі разам з групаю таварышаў. Нібы ў адказ прагучалі словы Янкі Купалы:

Україна, цвече любви,
Сонцам гадаваны...

Мне таксама за сваё жыццё пашчасціла наведаць некалькі разоў Беларусь. Знаёмства з жыццём народа Янкі Купалы, з прыродай, сяброўскія сувязі з многімі паэтамі — усё гэта для мяне дарагое. Я з вялікім задавальненнем слухаў канцэрт народнага хору Беларусі. І з вялікім задавальненнем пераклаў «Вечарынку» Янкі Купалы, песню, якую нельга не любіць за яе дасціпнасць, радасць, мелодыю...

Песня Украіны і Беларусі мае шмат агульнага — тэматыка іх, сюжэты, кампазіцыя часта збягаюцца. Вось хоць бы гэта:

Ой, у лузі, лузі,
Червона каліна стояла,
А на тій каліні
Сірая зозуля кувала...

Або «А ў полі вярба»...
Памятаю, аднойчы мы наконт гэтага нават жартавалі: я, Антон Бялевіч, Іван Няхода.

— Гэта наша песня, — казалі мы.

— Не, наша! — настойваў Бялевіч.

Потым ён пра гэта напісаў добры гумарыстычны верш! За народнай песняю, вясёлай частушкай я заўсёды бачу вобраз Купалы. Яшчэ ў 1949 годзе ў сваім вершы «Україна-Беларусь» я пісаў:

За чэрнігівським поліссям,
На ўзлісці — Білорусь.
На ўзлісці, на зеленим,
Скільки голосів живих:
«Про каліну» — йде від мене,
«Пра каліну» — йде від них.
Наче сестри, без печалі,
Зустрачаються в ці дні
Сонячні пісні Купалі
І Шевченкові пісні.

Паззія Янкі Купалы хваляе песеннасцю, злітнасцю дум суседзяў-народаў...

У 1957-годзе разам з жонкаю Янкі Купалы Уладзіславай Францаўнай Луцэвіч мы з Тэрэзі Масэнкам ды з нашым сябрам Рыгорам Няхаем падарожнічалі па Беларусь, наведалі шмат якіх родных мясціны Янкі Купалы, былі ў вёсцы, дзе ён нарадзіўся, былі таксама ў Вільнюсе, каб па-

бачыць усё тое, што звязана з імем вялікага песняра. Пасля той паездкі я напісаў нізку вершаў «Песеннай зямлёю». Яны друкаваліся ў розных маіх кнігах, а некаторыя, перакладзеныя на беларускую мову, увайшлі таксама ў зборнік «Калі ласка!», які выдадзены ў 1963 годзе.

Іхав я по Білорусі
У вешніню люблю пору,
Чув я пісню,
што лупала
Із незайманого бору.
То берези замшлілі
І душа мой снівала
Думу, што лишив
назавжди
Нам на радiсть
Наш Купала.

Мне пашчасціла пабыць у Беларусі разам са сваімі кіеўскімі сябрамі ў маі гэтага года. Мы былі сведкамі, як рыхтаваліся да юбілею свайго вялікага песняра мінчане. Пра гэта гаварылі нам Іван Мележ, Іван Шамякін, Пімен Панчанка, Анатоль Вялюгін, Аляксей Слесарэнка і Анатоль Астрэйка... 90-годдзе з дня нараджэння Янкі Купалы прыпадае на 7 ліпеня, але мы як бы пабывалі ўжо на гэтым свяце ў зялёным, павеснаму расквечаным Мінску. Свята адчувалася ва ўсім, што мы бачылі. Наведалі мы і музей Янкі Купалы.

Усё тут жыве, дышае ім... Не, не адчуваецца, што ў музеі жыццё прыпынілася, а экспанаты толькі ілюструюць колішняе, мінулае. У вітрынах музея бачым аўтограф верша Максіма Рыльскага «Янка Купала», Тэрэзі Масэнкі «Кабзар Беларусі». А вось здымак — Пятро Іосіфавіч Панч і Платон Варанько стаяць каля старога музея ў Вязынцы. Экспануюцца зборнікі Янкі Купалы, што выходзілі на Украіне.

Хадзілі па залах музея і з хваляваннем адзначалі: як пераплылася доля двух народаў-братоў, як шчыра і поўна квітнее сапраўдная дружба людская...

У музеі Янкі Купалы мне далі вершы паэта, якія яшчэ не былі перакладзены на ўкраінскую мову. Уласна, гэта адзін верш «Крым», разбіты на тры невялікія часткі. Напісаны ён у верасні 1923 года ў Гаспры, дзе адпачываў Купала. З вялікай радасцю пераклаў яго да купалаўскага свята... Адзін яго твор — моваю, якую любіў ён, бы сваю родную.

г. Кіеў.

Альфас ЛЯПСНОНІС:

Б ІУ 1935 год. На роднае неба, на Нёман давялося пазіраць праз краты каўнаскай турмы: толькі што ваенны суд прыгаварыў мяне да 10 год зняволення... Выкрэслілі 10 год майго юнацтва за тое, што я звязаў свой лёс з камсамолам Літвы. Але як ні было цяжка, я верыў у сваю справу, у хуткае вызваленне.

Час ад часу палітзняволеныя нелегальна атрымлівалі выразкі з савецкіх газет. Так да мяне трапілі вершы Янкі Купалы і Якуба Коласа. Як я абрадаваўся! Гэта ж вершы цудоўных беларускіх паэтаў, іх герой — будаўнік сацыялізма, таго грамадства, дзеля якога я і мае сябры не шкадавалі жыцця... Мне здавалася, калі я чытаў гэтыя вершы, што я зноў на свабодзе, што крочу па вуліцах Мінска, чую шум беларускіх лясоў... Вершы надзвычай бадзёрылі, нестройвалі на аптымістычны лад. Яны дапамагалі праз краты бачыць зору новага дня над нёманскім краем.

І гэты дзень прыйшоў... Летнім днём 1940 года выйшаў я разам з іншымі палітзняволенымі з каўнаскай турмы. Выйшаў з вершамі Купалы за пазухай... А ўжо роўна праз год радасная вестка абляцела наш горад: Янка Купала ў Каўнасе. Ён — гасць літоўскіх пісьменнікаў. Як хацелася яго ўбачыць, прывітаць... Але — пачалася вайна...

Потым ужо на фронце я чытаў палкія купалаўскія радкі, яго страсны заклік абараніць сацыялістычную Радзіму, адпомсціць ворагу. І калі аднойчы мяне камандзіравалі з фронту ў Маскву і пры сустрэчы мой стары сябра пісьменнік А. Венцлова з горыччу паведаміў: «Днямі не стала Купалы... Марыў жа вярнуцца ў родную Беларусь», я не паверыў... Праз усё маё жыццё прайшлі дарагія вобразы гэтага чалавека, яго палыманыя вершы. І калі я цяпер чытаю іх, прыгадваю гады змагання і з вялікай удзячнасцю думаю аб выдатным песняры беларусаў.
г. Каўнас.

Леанід ХАУСТАЎ:

Мокне на даху счарнелая
дранка,
Буслава пёрца на сцежку
упала.

Людзі ідуць і увечар і зранку
У хату, дзе колісь радзіўся
Купала.

Зімы і вёсны, і леты мінаюць —
Песня адна у душу мне запала:
«А беларусы нікога ж
не маюць,
Няхай жа хоць будзе
Янка Купала».

Звонка зязюля ў бары
закувала,
Сцежку пазнаў я — і стома
прапала.

Родная стала зямля
п'едэсталам
Хаце, ў якой нарадзіўся
Купала.

З рускай мовы пераклаў
г. Ленінград.
С. ГРАХОУСКІ.

Аляксей ПЫСІН:

ЛЯЎКІ, ЛЯЎКІ... Было мне пятнаццаць гадоў, калі ў маёй памяці пазва гэтай беларускай вёскі назаўсёды стала побач з імем Янкі Купалы. Тады я скончыў сямігодку, дзесяцігодкі паблізу не было, і я застаўся ў сваім калгасе. Працаваў у полі і на лузе, усюды, куды пасылаў брыгадзір. У наш двор ішла газета «Звязда». Вось у «Звяздзе» тым летам 1935 года і пачалі друкавацца адзін за адным вершы Купалы, а пад кожным — Ляўкі, Аршаншчына.

Амаль чатыры дзесяцігоддзі мінула з таго часу. І вось я вітаюся з вёскай Ляўкі, іду на круты бераг Дняпра. Дняпроўскі бераг парос, ды гэтак густа, арэшнікам, дубоўнікам, кустамі вербіку. Ну, вядома ж, іду ў мясцовы музей яго імя, што побач. І, можа, добра, што не было тут павадыра-тлумачальніка, і можна непрывязаным, незалежным хадзіць да стомы па ўсім беразе, спускацца да вады, зноў падымацца і думаць, думаць сваё, нікім не падказанае, не навязанае. Калісьці я ўсё хацеў уявіць сучаснікаў Пушкіна, якія чыталі толькі што напісаныя бессмяротныя творы, бачылі геналянага паэта і, магчыма, віталіся з ім. Можа, гэ-

так пазайздросцяць некалі нашчадкі мне. Ляўкоўскае лета для Купалы з'яўлялася тым, чым была для Пушкіна Болдзкая вясень. Вершы «Лён», «Алеся», «Госці», «Вечарышка» і многія, многія шэдэўры нацыянальнай класікі напісаны ў чэрвені 1935 года. А я іх чытаў тады ж у нашым друку, завучаў напаміць. Кожны нумар «Звязды» з вершам Купалы быў дарагім падарункам мне, калгаснаму плугару і баранавальшчыку, вазаку снапоў і лугавога сена.

Ляўкі, Ляўкі... Хаджу па дняпроўскім беразе, на якім навечна засталіся сляды Купалы. Ступаю па яго слядах і адначасова, быццам адбылася нейкая прыемная мыслка ў часе, па сцэжках свайго юнацтва. Чытаў я ляўкоўскія вершы і быў шчаслівы ўсведомленнем, што Купала, вялікі Купала, які напісаў «Курган» і «Магілу льва», «Сон на кургане» ў далёкі даравацыйны час, жыўе з намі, пісаў для нас: «Вывучаў» Купалу ў школе і даводзілася ўяўляць мужыка, які «чытаць, пісаць не ўмее», пана і аканома, князя і тусляра. Цяпер жа ўсё, пра што гаворыцца ў купалаўскіх вершах, знаёмае, блізкае, роднае. Наша калгасная вёска, людзі, думы, словы. І Алеся, якая паляцела да сонца «пералётнай птушкай», — з нашай вёскі, і лён «валакністы, залацісты» — з нашага поля. І вечарынка наша, вяскова, той жа гармонік грае, тыя ж

Сцёпіл, Пецькі, Васі, Зосі, Стасі. Не задумваўся над тым, што гэтыя творы таксама стануць хрэстаматыйнымі і мая дачка будзе пісаць аб іх школьнае сачыненне.

А потым стаў я студэнтам Мінскага камуністычнага інстытута журналістыкі імя С. М. Кірава. Прыемна была адчуваць, што вучуся ў горадзе, у якім жывуць усе беларускія пісьменнікі, пішуць тут і друкуюць свае творы. З трапяткай вясковай нясмеласцю абыходзіў, як храмы алімпійцаў, Дом пісьменніка і Дом друку, баючыся пераступіць парог і паглядзець, што там робіцца. У Доме пісьменніка ўсё ж давалася пабываць: было нейкае запрашэнне для нас, студэнтаў, на літаратурны вечар. Здаецца, вясенню 1938 года. Цяпер помню толькі стол прэзідыума, а за сталом — знаёмыя на партрэтах Янка Купала, Міхась Лынькоў і Змітрок Бядуля. Можа, былі разам з імі маладзейшыя пісьменнікі, ды ў памяці толькі яны, Міхась Лынькоў чытаў апаваданне, у якім курлыкалі жураўлі. Выступаў Змітрок Бядуля. А Янка Купала ціха, глухавата вымаўляў:

Як сон маркотны, нежаданы,
Сыходзіш, вёска, з яснай явы,
А твой народ вернападданы
Імнецца, сцінушы кайданы,
Да новай долі, новай славы.

Народны паэт бачыў, што ў зале пераважна студэнты, учарашнія вясковыя хлопцы і дзяўчаты. Таму, напэўна, і выбраў для чытання гэ-

ты верш пра вёску, свярджачоцы яе зыход. — пра такую, як была, цёмную і адсталую, і ўслаўляў тым часам новае яе нараджэнне. І, вядома, заклікаў нас, будучых інтэлігентаў, дапамагчы свайму народу ў вялікай перабудове жыцця.

Свет Купалы даўно ўжо стаў маім, як і ўсіхным, мусіць, светам. Свет цікавы, вялікі, намнога большы за той, што маглі даць бацькі, маё сціплае асроддзе і мой час. У гэтым свеце прасторна адчуваеш сябе з усім сваім бачаным і перажытым. Купалаўскае нічога не засланяе ў табе, а сваё тым болей не выторкаецца, бо існуе ў сугучнай залежнасці. У свеце Купалы лёгка, здарова дыхаецца, добра думаецца. Глядзіш на адкрыты ім далёкія, а ўяўляеш, што ты сам усё гэта заўважыў васьмю гадамі. Кожны раз, да чаго б купалаўскага ні датыкнуўся, узнікае адчуванне запаведнай свежасці і чысціні, нібы ўпершыню спазнанага. Гэтак, відаць, дзесяць таму, што ўсё паэт тварыў з праекцыяй на будучае, з вялікім запасам прасторы і перспектывы.

Трэба дзякаваць долі, што мы, беларускія паэты, маем Янку Купалу. Ён першы пачынаў. Са здаровай сялянскай уверхнасцю ўрабляў камяністае поле роднай літаратуры. І вырастаў такі ўраджай, здабыў такі зерні, што на нас пачалі з павагай глядзець бліжнія і далёкія народы. Украіна, Грузія, усе братнія рэспублікі сардэчна прыма-

СЦЕЖКАМІ, ШТО ПОМНЯЦЬ ЯГО КРОКІ

ШТО ТАМ ні кажыце, а Маладзечаншчына — цудоўны куток беларускай зямлі. У гэтай назве шмат увабралася, злілося. Ужо за тое, яе шанавалі грэба, што дала яна свету Янку Купалу...

У вясні 1903 года Янка Купала, у надзеі знайсці работу, зайшоў да радашковіцкага адваката Андруцкага. Якраз той шукаў сабе пералічыка. Малады Купала згадзіўся. Работа была нескладаная: але і грошы былі невялікія. Ды і якія там грошы, калі яны поўнасцю залежалі ад гаспадара, а той быў ахочы да картаў і гарэлкі... Абрыва гэта п'яная кампанія Ку-

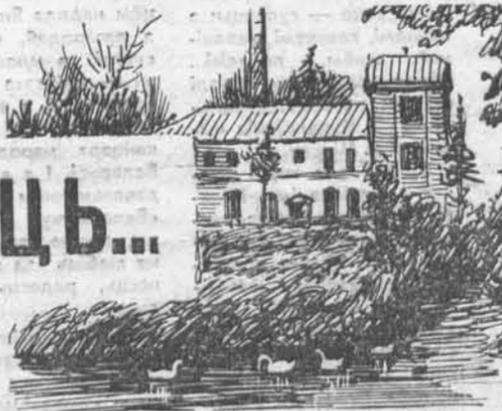
яд працы Янкі Купалы ўсё гэта перайшло ва ўласнасць яго «сіяцельства» князя Друцкага-Любецкага — вялікі бровар і сем маёнткаў. Усімі справамі кіраваў упраўляючы Кастусь Кантоўскі. Вінакур-тахнарк Сасноўскі меў двух памочнікаў. Адным з іх быў Янка Купала.

Старэйшы рабочы бровара Тынкевіч Аляксей Васільевіч, які працаваў тут усё сваё свядрамае жыццё, пачынаючы з 1904 года, расказвае:

— Добра яго памятаю, бо быў надта шчыры, сціплы, адукаваны. Ён спадбаўся майстру Сасноўскаму,

Тут, у Яхімаўшчыне, нарадзіўся заклік «До спаці! Паўстанце грамадою!».

У тую зіму 1906—1907 гг. Я. Купала пазнаў шмат цікавых людзей, сярод якіх быў і Андрэй Фёдаравіч Пасох. Першы раз яны сустрэліся на кватэры аднаго рабочага, а пазней паэт часта заходзіў да маладога настаўніка, чытаў яму толькі што напісаныя вершы. Такіх сустрэч было

Бровар, дзе працаваў Купала.

шмат. Дружба працягвалася доўга. І А. Ф. Пасох з вялікай цеплынёй успамінаў гэты час. Гародзілаўская школа, у якой працаваў сябра паэта, ветліва сустракала Купалу. Будучы на востраве Капры, Андрэй Фёдаравіч пазнаёміў М. Горкага з творчасцю нашага земляка.

У цяжкія дні жніўня 1919 года Янка Купала зноў наведвае ваколіцы Радашковіч, у прыватнасці, невялікі фальварак Калізьберг, дзе ў гэты час жыла сястра паэта Леакадзія Дамінікаўна Раманоўская. Пад вершамі «На нашым», «Мая навука» і іншымі паэт

паставіў — «Калізьберг», бо для яго гэта быў таксама пэўны этап творчай дзейнасці.

У даравацыйны час Калізьберг уяўляў сабой фальварак, насельніцтва якога можна было пералічыць на пальцах. Спачатку гэты фальварак і землі былі ў Радавілаў, дася іх купіў Кастусь Снітка. Як толькі Калізьберг перайшоў ва ўладанне краязнаўцы і гісторыка Андрэя Канстанцінавіча Сніткі (1866—1920), фальварак ажыў. Сюды прыязджалі цікавыя людзі: грамадскія дзеячы, кампазітары, мастакі, краязнаўцы. Асабліва частым госцем быў акадэмік Шахматаў.

ЗЕМЛЯКІ ШАНУЮЦЬ...

лалу, і ён праз два тыдні, безграшовы, але з пасведчаннем аб добранадзейнасці, якое даў радашковіцкі юрыст, вярнуўся да роднай маці.

Пошукі і пошукі работы. Дзе толькі Купала не пабываў! Дануўся ад агента-вярбоўшчыка, што патрэбны людзі на бровары ў Яхімаўшчыне. Так юны паэт, можа першы раз, аказаўся ў Маладзечне, дзівіўся мясцовымі краевідамі, ідучы ў бок Заходняй Бярэзіны. Па дарозе убачыў Купала бедныя вёскі з дзіўнаватымі назвамі — Бухаўшчына, Галяноза, Мянюткі, Цюрлі, Вязавец, Блудава, Груздава, Лапіцы, Палачаны.

Яхімаўшчынскі бровар збіраў на вясень і зіму рабочых (беспрацоўных хапала), а на лета, як на канікулы, распускаў іх. Гэта і зразумела, бо работа была сезоннай, працавалі, пакуль хапала бульбы. Спачатку бровар належаў пану Любанскаму, а ў перы-

той і ўзяў паэта сваім памочнікам. Нам Купала чытаў вершы, расказваў шмат цікавага. З ім прыемна было пагутарыць. Уважлівы быў да людзей... Толькі людзі ў нас доўга не затрымліваліся. А Купалу са сваімі праўдзівымі вершамі тым болей не было як...

Менавіта ў той час паэт у поўную меру адчуў, што такое эксплуатацыя працоўнага люду. Янка Купала працаваў у Яхімаўшчыне ў 1906—1907 гг., а гэта былі гады рэвалюцыі, і яна зрабіла вялікі ўплыў на яго творчасць. У Яхімаўшчыне паэт-трыбун напісаў такія праграмныя вершы, як «Там», «Перад вісельняй», «А хто там ідзе?». Творчал сталасць паэта была відавочнай. З уласцівым Купалу патрыятычным настроем ён выступаў рэзка супраць чорных сіл рэакцыі.

Казімір

КАМЕЙША:

У «фордзе» ні дрогка,

ні цесна—

Да ўсякіх дарог прывык.

Халоднае, ліпкае цеста

Замешваў з дарог красавік.

Дзе падаў узлесак ніцма

З гары—не хапала прыгод!—

Ля самых варот лясніцтва

Забуксаваў самаход.

Шчаслівая, пэўна, прыкмета—

За гліністай тою гарой

Першым сустрэў паэта

Сівавалосы Дняпро.

Прасілі паэта нанач,

А ён і навек не супроць...

Сышліся ў характарах нават

Паэт і Дняпро.

Абодва блакітнавокія,

Як лёсы два—спарышы.

Абодва душы шырокай,

Ды з глыбінёй душы.

Спелі ў арэшніку росным

Арэхі і салаўі.

Ляўкоўскія новыя вёсны

Выходзілі з пошчаку іх.

Вярталіся дні маладосці,

Як ранішні ветрык з ракі.

Ішлі да Купалы ў госці

Разам з Дняпром Ляўкі.

Спеўнаю птушкай слова

Само заляцела ў радкі.

І верш падпісала новы

Разам з паэтам Ляўкі.

Адно толькі спеўнае лета,

А слава ўзышла на вякі.

...Пад вечнаю славай паэта

Ёсць подпіс кароткі—«Ляўкі!»

Сцяпан

КРЫЖАНІЎСК

ЯНКА КУПАЛА ўвай у маю свядомасць, уваходзячы легення постаці, калі яшчэ не розніваеш аўтара ад героя: я чалавека, што толькі далуча да ўкраінскай культуры, і Шаўчэнка і Тарас Бульба ст у адным радзе, так і для мяне Янка, што ў песні «А зык кукавала», спачатку асацыіраваўся з Янкам-пісьменнікам. рускую літаратуру ў нашай домасці ўвасаблялі Янка Куп Якуб Колас яшчэ да таго, я бліжэй пазнаёміліся з іх творцамі.

Гэтае бліжэйшае знаёмства былося ў 1935—36 гадах, калі група харкаўскіх паэтаў на ч Тэрэнем Масэнкам, узяліся іладаць творы Янкі Купалы асобнага выдання на ўкраі мове. Тады ж мне ўпершыню крылася краса і сіла Купала верша, хаця атосамленне Янкі беларускім селянінам не пра асабліва калі я перакладаў шы.

лі яго самога, высокая ціналі творчасць, робячы яе здобыткам і сваёй нацыянальнай культуры. Гэта ж і нам стала лягчэй «выходзіць у людзі» дзякуючы яму.

Пісаў Купала, як кажучь, проста. Першы гэта Горкі засведчыў. Толькі прастата гэтага ўяўна, зманлівая — гэта прастата генія. Вялікі паэт больш за ўсё клапаціўся каб яго разумелі, каб кожнае слова даходзіла да сэрца людзей. Як заўважвае гуча яго радкі, звернутыя ў свой час да Уладзіміра Хадзькі, калі давалася така ацэнка вершам маладога таленавітага паэта: «Мой мілы, мой добры Валодзя, во гэтак во мне здаецца: задумістых «мо» ужо годзе, а болей ад сэрца, ад сэрца».

Сённяшняю беларускую паэзію ў лепшых яе ўзорах і здобытках смела можна назваць купалаўскай. Даюць на гэта права яе праметэўская грамадзянскасць, філасафічнасць, тонкі лірызм і глыбокая народнасць. Вучыцца ў Купалы, значыць, быць сейбітам і салдатам, жыць думамі і лёсам свайго народа, яго болей і радасцю, умець захапляцца мовай, працай, песняй, душэўнай прыгажосцю; адчуваць сябе ў вечным неаплацімым даўгу нават за тое, што табе дадзена гэтага захаплення крышку болей, чым іншым.

Так думалася мне на адным з купалаўскіх мерыдыянаў, на мерыдыліне, які пазначан — «Ляўкі, Аршаншчына».

У ЛЮТЫМ 1936 года ў Мінску адбыўся III Усесаюзнае пленум праўлення Саюза пісьменнікаў, у ім удзельнічала і прадстаўнічая група літаратараў Ленінграда. З нашай дэлегацыі на пленуме выступілі М. Ціханаў, А. Пракоф'еў, Ус. Раждзественскі і С. Спаскі.

Добра памятаю, як вечарам з Беларускага вакзала Масквы адправіўся ў сталіцу Беларусі спецыяльны пісьменніцкі поезд, поўнаасцю заняты ўдзельнікамі пленума, як сардэчна сустракалі нас беларускія сябры.

Паездка гэтая пакінула ў майей памяці незабыўнае ўражанне. Мы пабывалі ў гістарычным доміку, у якім адбываўся I з'езд РСДРП. Помню, што гаворка на пленуме ішла, галоўным чынам, аб далейшых шляхах развіцця шматнацыянальнай савецкай літаратуры. Асабліва шмат гаварылі аб паэзіі: рускай, украінскай, беларускай, казахскай, башкірскай, узбекскай, грузінскай, каракалпакскай... Гэта быў пленум дружбы брацкіх літаратур Савецкага Саюза.

Многія з выступаўшых, у тым ліку П. Бахмечыёў, Я. Колас, М. Клімковіч, А. Александровіч і іншыя, з вялікай павагай называлі імя Янкі Купалы, адзначалі яго велізарныя заслугі ў

развіцці Беларускай літаратуры, высока ацэньвалі яго творчасць.

Я ўспамінаю аб усім гэтым яшчэ і таму, што ў дні пленума мне давалася не толькі пачуць вялікае колькасць прамоўцаў, але і ўбачыць самога Янку Купалу. І нават не мог думаць, што буду перакладаць вершы вялікага сына і вялікага паэта Беларускага народа.

Творчасць Купалы захапіла мяне ў першую чаргу тым, што яна надзвычай разнастайная, шматгранная: ён і лірык, які пісаў аб каханні, і аўтар вершаў, у якіх ярка паказана ўся глыбіня чалавечага гора і пакут народа да рэвалюцыі, вершаў, якія клікалі людзей на барацьбу за светлую будучыню, ён і пясняр новага жыцця, якое надыхло пасля Кастрычніка. Купала — стваральнік многіх моцных эпічных твораў — пэзм, ён і сатырык, і драматург. І я палюбіў народнасць маляўнічай купалаўскай мовы, сардэчнасць інтанацыі яго вершаў, пэсеннасць яго рытмікі.

Перакладаў і я лірычныя вершы Купалы, тыя, што падобна набату будзілі народ, заклікалі да барацьбы. Ва ўсіх сваіх лепшых творах, да якога б жанру яны ні адносіліся, вялікі паэт заставаўся самім сабой — паэтам-барацьбітом, паэтам-рэвалюцыянерам. Напрыклад, у вершы «На жалейцы», які з'яўляецца адной з самых выдатных жамчужын яго лірыкі. Напісаны ён даўно — шасцьдзесят год таму назад, але ніколі не страціў сваёй незвычайнай сілы. Я шмат разоў чытаў свой пераклад гэ-

тага верша на літаратурных вечарах і сустрэчах — у Ленінградскім ДOME пісьменніка імя Маякоўскага, у ДOME настаўніка, у цэхах Ленінградскіх прадпрыемстваў, і ўсюды слова паэта сустракала нязменна гарачы прыём аўдыторыі.

Вершы Купалы выдаваліся ў Ленінградзе неаднаразова. Выданні гэтыя не залежаліся на кніжных прылаўках, што з'яўляецца яшчэ адным прыкладам любові народа да Купалавай паэзіі. І не дзіўна, што паэты многіх пакаленняў засведчылі сваю любоў да Янкі. Я маю на ўвазе паэтаў не толькі Беларусі, але і Расіі, і Украіны...

«Гэтыя вершы я ўспрымаю не як простую даніну павагі, а як выказванне любові да вялікага паэта, як удзячнасць за яго творчы подзвіг, за ўсё, што ён зрабіў не толькі для Беларускай літаратуры, але і для літаратуры нашай краіны ў цэлым. Асабліва для паэзіі».

У творах многіх паэтаў Беларусі моцна адчуваецца добрааўтарны ўплыў лірычнай асновы Купалавай паэзіі, яны паспяхова працягваюць і развіваюць яго традыцыі. Менавіта па гэтай прычыне я перакладаў на рускую мову вершы многіх беларускіх паэтаў. Вершы, прысвечаныя роднай беларускай зямлі, яе гісторыі, яе прыродзе і яе цудоўным людзям...

З кожным годам усё ярчэй, усё пышней квітнее бессмяротны сад яго паэзіі.
г. Ленінград.

ЁСЦЬ НА КАРЦЕ Віцебшчыны дзве светлыя кропкі — дзве вёскі, звязаныя з імем Купалы: вядомыя Ляўкі пад Оршай, дзе напісаны многія творы народнага песняра, і маленькая вёска Беліца на Сенненшчыне, з якой ён парадніўся на самым пачатку жыцця.

Лёс закінуў у гэты бедны глухія мясціны маладога Івана Луцвіча.

Пазней у сваёй аўтабіяграфіі ён успамінаў:

«Да дваццаці аднаго года гаспадарыў дома... Гаспадарка на чужой зямлі апыкла. Кінуў усё і пайшоў шукаць «далёкага хлеба». Гэтак праслужыў тры гады... Зазнаў такога пекла, якога яшчэ дагэтуль не меў...» А было ўсё так. У 1903 годзе малады Купала прыехаў у Талачын. Але абяцанага месца ў лясніцтве не атрымаў. Ужо ўзімку быў прыняты на работу ў маёнтак Беліца Сенненскага павета. Прыкладна на той жа час прыпадае і пачатак яго паэтычнай творчасці. На жаль, захаваўся толькі адзін верш, які датуецца гэтым часам:

Мая доля, дык вось доля,
Каб ты лопнула была!
Каб у чыстае дзе поле
Ад мяне ты ўцякла,
Не даеш ты мне спакою
А ні ўночы, а ні ўдзень —
Усё ходзіш ты за мною
Як нябожчыка той цень.
Куды толькі ні парвуся,
Каб хоць троха лепей жыць,
Дык налі не аглянуся,
Мая доля тут блыцць,
І усё мне скуруціць, змуціць,
Як то дзе нолам ваду,
І душу маю засмуціць
І пашле злую бду.
Дык вось, доля мая, доля,
Каб ты лопнула была!
Каб у чыстае дзе поле
Ад мяне ты ўцякла!

Думаецца, гэты верш быў напісаны менавіта ў Беліцы...

«На працы ў полі, або ў дарозе, або на начлезе прыйдзе думка, — і я

пішу, — раскажы Купала. — Часам уначь, у пацёмку запісваю, а днём перапісваю».

Паэтычнымі штуршкамі для паэта было ўсё наваколнае. Сацыяльная і нацыянальная крыўда. І Беларускае прырода. І народныя песні. Яшчэ не былі надрукаваны першыя радкі. І ніхто не бачыў у юнаку будучага вялікага паэта. Але ўражанні, пачэрпнутыя на Сенненшчыне, сярод гушчыні

Дача ў Ляўках.

жыцця, напэўна, нагадалі яму не адну тэму.

Там, як і цяпер, шумелі дрэвы старога Беліцкага парку. Толькі быў ён гадоў на 70 маладзейшы за сённяшні. Ціха, бестурботна плёскалася пад вербамі безыменная рачулка... І ўсяго 20 гадоў было ў той час аднагодку Купалы, панскаму парабку Карпу Абушкевічу. Яму на ўсё жыццё запомніліся сустрэчы з юнаком, які вылучаўся сярод іншых, чытаў людзям кнігі, вершы. Але толькі праз многа-многа год Карп дачуўся, што гэта быў Янка Купала...

І вось цяпер, калі да старога наведваюцца школьнікі, ён журботна раскажвае пра мінуўшчыну, пра тыя даўнія гады і як бы малое перад нашчадкамі партрэт маладога Купалы.

Даўно змянілася аблічча Беліцы. Змянілася само жыццё. Выраслі новыя дамы ў цэнтры саўгаса. У цудоўных двухпавярховых будынках жыюць рабочыя. Ліпenskімі надвясоркамі поўніцца песнямі клуб, пакупніцкі — кніжны магазін, у якім заўсёды знойдзеш навінкі Беларускай літаратуры, неўміручыя творы песняра. Дарэчы, у Беліцкай сярэдняй школе кожны ву-

чань можа з гонарам раскажаць пра паэта, паказаць, дзе ён жыў, правесці па ягоных сцяжынках...

Беліца — невялікая вёска на Віцебшчыне. Як у люстэрку, адбіліся ў ёй і старонка жыцця паэта, і вялікая народная любоў да яго творчасці.

Там, дзе Дняпро заліўныя лугі
Поіць сваёю живою вадою,
Ёсць на Аршаншчыне вёска Ляўкі,
Вёска сярод цішыні і спакою.
Вёска як вёска — у пошуме ніў.
Шэпце калоссяў і песнях дзівочых...
Тут па сцяжынках Купала хадзіў,
Слухаў світанак і шлохі ночы.

ДЗВЕ ВЁСКИ НА ВІЦЕБШЧЫНЕ

Ён прыехаў сюды ўпершыню ў чэрвені 1935 года. І потым кожнае лета жыў на Аршаншчыне. І ўжо самы першы прыезд стаў для яго сапраўднай «Болдзінскай восенню».

У будынку мясцовага лясніцтва — філіял музея Янкі Купалы, Любоўна сабраны тут кнігі, фотаздымкі, дакументы. Многа наведвальнікаў. Да бібліятэкара Віктара Андрэвіча Рабкова кожны дзень прыходзяць экскурсанты.

Усё больш становіцца экспанатаў у музеі. Нядаўна пенсіянер, былы ляснічы Ісак Іванавіч Іванов перадаў у дар музею сваю карціну «Дом Купала». Аўтар неаднойчы бачыў паэта, цікава раскажвае пра тыя дні.

Адсюль, з Ляўкоў, Купала ездзіў у Копысь, сустракаўся з калгаснікамі, рабочымі, школьнікамі. Копыская сярэдняя школа носіць імя паэта. І ў школьным музеі творчасці паэта ляўкоўскаму перыяду яго жыцця прысвечаны многія экспанаты. Яны раскажваюць, у прыватнасці, аб тым, што сюды, у Ляўкі, да Купалы прызджалі часта калгаснікі і пісьменнікі.

Ка мне ў госці з прывітаннем шчырым і з песнямі калгаснікі прыйшлі.

І, вядома, успамінаюцца юным арлянятам «Алесья», «Хлопчык і лётчык» — вершы, якія Купала напісаў у Ляўках.

Мой мілы таварыш, мой лётчык,
Вазьмі ты з сабою мяне.

Кажучь, гэтыя вершы ведаў і вельмі любіў першы касманаўт Юрый Гагарын.

Даўд СІМАНОВІЧ.

СЦЕЖКАМІ, ШТО ПОМНЯЦЬ ЯГО КРОКІ

слоўная годнасць і ветлівасць, якая пакарыла нашы сэрцы. Прыгадваецца, што Янка, вельмі радаваўся кніжцы, якая выйшла ў нашым перакладзе (яна і аформлена была прыстойна), і дзякаваў нам за нашу працу.

...Як ні дзіўна, а другая сустрэча адбылася неспадзявана хутка, услуго праз некалькі месяцаў. І таксама была звязана з Каўказам, Грузіяй, святкаваннем 750-годдзя «Віцязя ў тыгравай шкуру» Шата Руставелі. Гэта было грандыёзнае свята братніх культур! Дэлегацыі былі вялікія і прадстаўнічыя. Папшасціла і мне. З Беларускай дэлегацыяй прыехаў Янка Купала. У шуме і мітусні свят можна было і размінуцца, але Янка неяк умеў прыкмычаць і адзначаць сваіх сяброў, хаця і была паміж нам «дистанцыя» огромного размера» не толькі ў літаратуры, але нават ва ўзросце. Найчасцей я бачыў у Тбілісі Янку ў кампаніі з Максімам Рільскім: Іх нябачна звязвалі нейкія агульныя рысы натуры і паходжання.

Спаткаўшы мяне дзесці ў разгар свята, Янка наведваў, што адпунчаліся тыя дзве страфы з верша «Паміці Шаўчэні», пра лёс якіх я пытаў у яго ў Харкаве. Так, знайшліся... І зноў загубіліся ў ліхалеці крывавай вайны і

ўсіх яе перыпетыя. Не ведаю, ці не назаўсёды...

А трэція сустрэча адбылася ў маі 1939 года ў святочным Кіеве, куды пісьменнікі ўсёй савецкай зямлі з'ехаліся на вялікае свята — 125-годдзе з дня нараджэння Тараса Шаўчэні. Гэта сапраўды было ўсенароднае святкаванне, на якое Янка Купала разам з сябрамі прывёз поўны пераклад «Кабзара» — ён быў адным з найактыўнейшых перакладчыкаў і рэдактарам.

Чацвёртая сустрэча, на жаль, не адбылася. Перад вайною адзначыўся юбілей Янкі Купалы: ён са сваёй пастаяннай уважлівасцю да ўкраінскіх сяброў прыслаў тэлеграму з запрашэннем на свята. Тэрэн Масэнка паехаў, а я не змог — ляжаў хворы — і толькі адказаў на запрашэнне прывітальнай тэлеграмай.

На той час я ўжо добра ведаў творчасць Янкі Купалы і ў арыгінале, і ва ўкраінскіх і рускіх перакладах. Вершы Янкі Купалы часта друкаваліся ў «Правде». Іх любілі мае сябры, украінскія паэты; з асаблівай любоўю перакладаў Іх мой друг Мікола Шпак, які загінуў у час Айчынай вайны ў акупіраваным Кіеве.

...Як мне цяпер, праз трыццаць стагоддзяў ўяўляецца знешні выгляд Янкі Купалы? Ён не нагадваў ча-

лавека старэйшага ўзросту, бо і не такі ўжо гэта «пажылы ўзрост» у пяцьдзесят гадоў. Апануты заўсёды чыста і акуратна, без якіх-небудзь слядоў «паэтычнага бязладдзя», ён і ў паводзінах быў чалавекам, які не цярпеў якога-небудзь выключнага акцэнтавання на сваёй асобе ці навокал сваёй асобы. Найгалоўнейшай рысай яго паводзін я назваў бы сціпласць.

Цікава вестка пра смерць Янкі Купалы дагнала нас па фронце, недзе ў Данбасе ці на Кубані. Мы і так былі прыгуджаны нашымі ваеннымі няўдачамі, бо зноў пачалося цяжкае адступленне летам 1942 года, а тут яшчэ і гэтая жалобная вестка пра чалавека, якога мы, украінскія паэты, лічылі родным, настаўнікам і пабрацімам.

Я нямала перакладаў твораў Янкі Купалы і дакастрычніцкага, і савецкага перыяду (у тым ліку «Беларускім партызанам») і лічу найстотнейшай рысай яго творчасці шчырую народнасць, якая ў яго творах савецкага часу можа быць названа сацыялістычнай народнасцю. Гэта ўменне выказаць тое, што думае і адчувае народ, не губляючы ўласцівага паэту стылю, манеры вызавання. Мне здаецца, што лепш за ўсё нераздзельнасць лёсу паэта і народа ён выказаў у вершы «За ўсё», які я неаднаразова браў-

ся перакладаць, але і дасюль не дамогел прастасці і выразнасці арыгінала, хоць якраз у гэтым вершы найбольш дакладна і сцісла выяўлена крэда паэта:

За ўсё, што нині маю,
Шо дав мені народ,
За шцаст'я і ріднім краю,
За хліб-сіль без турбот,
Я відплатив народу
Усім, што тількі маю,
Звав битись за свабоду,
З п'ятымі до світла звав...

Для нас, украінскіх паэтаў, Янка Купала, уся яго спадчына, яго лірыка, эпас, драматургія здаюцца не чымсьці іншаземным, а гэтакім ж родным і блізкім, як для самога Янкі Купалы была творчасць Тараса Шаўчэні.

І вобраз Янкі Купалы неаддзельны ад вобразу адноўленай Беларускай зямлі — ціпер багатай і культурнай, прыгожай і паэтычнай з яе галямі і барамі, рэкам і азёрамі, гарадамі і сёламі, заводамі і электрастанцыямі, са сваімі душэўна багатымі людзьмі. І таму 90-годдзе Янкі Купалы — гэта свята Беларусі, свята Расіі і Украіны, свята народаў-братоў!

г. Кіеў.

Джуманіяэ ДЖАБАРАЎ:

У 1952 годзе я, малады паэт, супрацоўнічаў у часопісе «Саодат». Краіна рыхтавалася адзначыць 70-годдзе з дня нараджэння беларускага песняра. Мне даручылі пераклаці некалькі вершаў Янкі Купалы, каб змясціць іх у часопісе. З вялікім хваляваннем узяўся я за справу: такое гучнае імя, такая магутная паэзія!

Перакладаючы, я яшчэ больш зразумеў і палюбіў паэзію Янкі Купалы, сапраўднага народнага паэта.

Пазней ужо я пераклаў на ўзбекскую мову вершы Петруся Броўкі, Максіма Танка, Максіма Лужаніна і іншых таленавітых паэтаў братняй Беларусі. Творчасць гэтых майстроў слова працягвае светлыя традыцыі Янкі Купалы, якога ва Узбекістане вельмі любяць.

Зараз працую над новымі перакладамі — хачу, каб узбекскі чытач яшчэ лепш ведаў творчасць народнага паэта Беларусі.

г. Ташкент.

Эдзі АГНЯЦВЕТ:

Я не помню свету без Купалы,
Без трывожна-юных

«Арлянят».

Мне б, напэўна, сонца

не хапала,

Каб не сеяў ён сваіх зярнят.

Вязынкай зялёнай ганаруся,

Белы снег Беларучаў люблю.

Песня, родам з роднай

Беларусі.

Абляцела ўсю як ёсць зямлю.

У жыцці не знаў ён сцежкі

вузкаяй,

Знаў ён словы «гора»

і «навал».

І таму на мове беларускай

Загучаў «Інтернацыянал».

Слухайце Купалу над Арэсай,

Ён да сэрцаў пракладае мост.

Слухайце!

З Купалаваю песняй

Жыта ўстала ў чалавечы рост.

Пэўна, лёс мне падарыў

замнога:

Помню поціск бацькаўскай

рукі.

Блізкі і далёкі ад зямнога,

Зноў ідзе, жывы, негаваркі.

У вясновым, светлым гарнітуры

Ён ідзе да новых Арлянят.

Крочыць ён праз святы і праз

буры,

Ясны, як Радзімы далягляд.

Алесь БАРШЧЭЎСКІ:

ПРЫГАДВАЮЧЫ дзяцінства Купалы, мы знаходзім факты, якія надвычай спрыялі знаёмству будучага паэта з польскай культурай і літаратурай.

Асаблівае значэнне тут мелі яго кантакты з удзельнікам студзеньскага паўстання, сібірскай выгнаннікам Зыгмунтам Чаховічам. Малады Купала быў удзячным слухачом: Чаховіч расказваў пра студзеньскае паўстанне, пра ідэалы свабоды і сібірскую ссылку. Усё гэта, несумненна, кранава ўражлівага хлопчыка.

Была яшчэ бібліятэка ў пакоі Чаховіча. Кнігі з гэтай бібліятэкі хлопчык мог браць без забароны. У Чаховіча былі кніжкі аб ранніх перыядах гісторыі Польшчы, багаты быў аддзел белетрыстыкі. Купала чытаў усё — і празаікаў, і паэтаў, і мемуары, а таксама нелегальныя лонданскія і парыжскія выданні. Такім чынам, ён даволі грунтоўна пазнаёміўся з польскай літаратурай XIX стагоддзя.

Сацыяльную праблематыку ён знаходзіў у творчасці такіх пісьменнікаў, як Ленартэвіч, Сыракомля і Каняніцкая. Ён сам пазней сцвярджаў, што гэтыя паэты нароўні з Някрасавым і Кальцовым зрабілі на яго вялікі ўплыў.

...У Акадэміі навук БССР захоўваюцца 22 вершы паэта, напісаныя

ПЕРШАЯ НАСТАЎНИЦА

З МІНУЛАГА

У СВОЙ ЧАС мне давялося займацца апрацоўкай фондавых матэрыялаў Літаратурнага музея Янкі Купалы. У рукі трапіла праграма двух спектакляў Драматычнага тэатра В. Ф. Камісаржэўскай: «Вечнай казкі» С. Пшыбышэўскага і «Балаганчыка» А. Блока; рэжысёрам і выканаўцам ролі П'єро ў «Балаганчыку» быў Усевалад Меерхольд. Але зацікавіла не старая праграма з цікавым рэпертуарам і славымі выканаўцамі. На першай старонцы простым алоўкам напісана некалькі слоў... рукой Купалы? Пры параўнанні з іншымі рукапісамі паэта сумненняў у аўтарстве не застаецца. Што ж можна сказаць аб гэтых выпадковых, безумоўна, напісаных на скорую руку радках:

«Волперовский абонемет
шеколад
вино
Хованщина?»

Амаль нічога, акрамя таго, што праз дзесяцігоддзі нават нязначны аўтограф вялікага Купалы мае каштоўнасць. Тройчы каштоўным бывае той аўтограф, калі дакладна вызначана дата і месца яго напісання. На першы погляд гэта зусім не складана. Занатоўку Янка Купала мог зрабіць толькі ў час спектакля або пасля яго. На праграме адзначана, што «Балаганчык» ставіцца ў 13-ты раз. Прэм'ера гэтага спектакля адбылася ў тэатры Камісаржэўскай 30 снежня 1906 года. «Балаганчык» ставіцца на сцэне на працягу 1907 года; у пачатку 1908 года адбыўся разрыв паміж В. Камісаржэўскай і У. Меерхольдам, і трупа распалася. Давялося адмові-

на польскай мове. І форма, і змест іх — сведчанне невялікага яшчэ ўмельства маладога паэта. Большасць гэтых твораў дарэвалюцыйнага перыяду прысвечана рэаліям жыцця людзей, лёсу, падзеям. Купала малое выключна змрочны вобраз грамадскай рэчаіснасці і жыцця асобы.

З цягам часу Купала вызваліўся ад літаратурных уплываў юнацтва. Ён звярнуўся да рэчаіснасці, да штодзённага жыцця і пачаў тварыць на мове свайго народа. Але Купала і надалей захаваў цікавасць да польскай культуры і літаратуры. Ён перакладаў на беларускую мову творы Міцкевіча, Сыракомля, Ленартэвіча, Каняніцкай, Уейскага, Бранеўскага.

І сёння нам асабліва радасна гаварыць пра гэта, пра тыя цесныя культурныя сувязі, якія існуюць паміж палякамі і беларусамі, пра тую непарушную дружбу двух народаў, да якой заклікаў у сваіх творах вялікі беларускі пясьняр.

г. Беласток.

Родначальнік сучаснай беларускай савецкай літаратуры, адзін са стваральнікаў беларускай літаратурнай мовы, Янка Купала перш чым стаць паэтам, прайшоў суровую і цяжкую школу дарэвалюцыйнага жыцця. Аб сваіх дзіцячых і юнацкіх гадах Янка Купала так успамінаў у аўтабіяграфіі: «Бацька мой некаторы час насіўся з думкай падрыхтаваць мяне ў якую-небудзь сярэдняю школу, але гэта так і засталася нязбыўнай марай. Бяднасць прымусіла мяне ўзяцца за другую навуку, а іменна — чытаць журботную кнігу панскіх палеткаў і пісаць сумную апошнюю сваёй гора сахой ды касой!».

Шоў 1889 год. Сямігадовы Янка страсна марыў вучыцца. У Сenniцы да гэтага часу ўжо амаль 20 гадоў працавала народнае двухкласнае вучылішча, адкрытае ў 1870 годзе. Вось у яго і быў уладкаваны на вучобу маленькі Янка. Першай настаўніцай будучага паэта стала Алімпіяда Васільеўна Сонцава, якая каля паўстагоддзя працавала ў Сenniцкай школе. У Сонцавай Янка Купала вучыўся ўсяго адну зіму, але на ўсё жыццё захаваў самыя добрыя ўспаміны аб гэтай цудоўнай настаўніцы.

На жаль, акрамя ўспамінаў імені ў біяграфіі Купалы, аб настаўніцы А. В. Сонцавай да гэтага часу нічога не было вядома. Ні ў архівах, ні ў музеях аб ёй не захавалася ніякіх дакументальных матэрыялаў. Натуральна, узніклі пытанні: чаму менавіта Сонцава, якая вучыла Я. Купалу вельмі кароткі час, так запомнілася паэту? Чым здолела яна пакарыць уяўленне сляянскага хлопчыка? Як склаўся далейшы лёс першай настаў-

ніцы Янкі Купалы? Зацікавілі гэтыя пытанні следзпытнаў Сenniцкай сярэдняй школы Мінскага раёна. Так узнікла задум пашуку, цкавага і карыснага. За дапамогай у распрацоўцы плана пошуку мы звярнуліся ў Мінск, у Літаратурны музей Янкі Купалы. І трэба адзначыць, супрацоўнікі музея неадкладна адгукнуліся на нашу просьбу, прыняўшы самы актыўны ўдзел у нашай рабоце.

У пошуках купалаўскіх матэрыялаў ахвотна прынялі ўдзел настаўнікі і вучні ўсёй школы.

У першую чаргу былі ўзяты на ўлік старыя, якія вучыліся ў Сонцавай. Іх аказалася ў бліжэйшых вёсках зусім нямнога. Нічога істотна дакументальнага знайсці не ўдалася. Але следзпытны не трацілі надзеі. Мы ўжо вырашылі змярыцца з тым, што пошук наш завершыцца запісанымі ўспамінамі, як нечакана прыйшло абнадзейваючае паведамленне. Дзеці даведзілі, што ў вёсцы Канюцічы (3 км ад в. Сenniца) пражывае Волкава Алімпіяда Рыгораўна, у якой Сонцава жыла нібыта апошнія гады свайго жыцця.

Сустрэлі нас ветліва, запрасілі ў дом, пасадзілі за вялікі круглы стол у гасцінай.

Першае пытанне напрошвалася само сабой. «Ці выпадковае супадзенне вашага імя з іменем Сонцавай?» — пытаемся мы. «Не, выпадковае, — адказвае яна, — Алімпіяда Васільеўна — мая хросная маці. У яе гонар бацька і даў мне імя Алімпіяда».

«Ці памятаю я Сонцаву? — працягвае Волкава. — Вядома, памятаю. І вельмі добра. Усё сваё жыццё яна была цесна звязана з нашай сям'ёй. Не маючы свайго сям'і, яна звычайна

1909

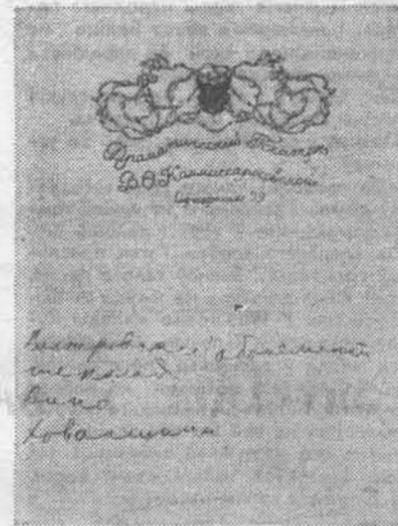
або

1907?

ца ад пастаноўкі многіх спектакляў, у ліку якіх быў і «Балаганчык».

13-ты раз «Балаганчык» ставіўся ў верасні 1907 года ў Пецярбурзе пасля прыезду трупы з гастрольнай паездкі ў Маскву.

Значыць, Купала прыязджаў у 1907 годзе ў Пецярбург і, магчыма, паглядзеў самыя цікавыя спектаклі, якія ішлі на сталічных сцэнах? Праўда, ні сам паэт, ні яго сябры ніколі не успаміналі аб такой паездцы, і дзяжурнай стала думка, што Купала трапіў у Пецярбург на вучобу восенню 1909 года. Між тым ёсць сведчанне аб больш раннім прыездзе Янкі Купалы ў сталіцу. Гэта ліст прафесара Львоўскага ўніверсітэта І. Свяціцкага ад 28.ХІ. 1949 года да Уладзіслава Французы Луцэвіч, у якім ён паведамляе аб сваіх сустрэчах з Янкам Купалам у 1907 і 1927 гг. І. Свяціцкі піша: «...вершы Янкі Купалы «Там» і «Што ты спіш?» я атрымаў ад яго летам 1907 г., калі я

жыў у Эпімах-Шыпілы...» Свяціцкі памыліцца ў даце не мог. Вершы Янкі Купалы былі патрэбны яму для кнігі «Відроджэнне білоруськаго письменства», якая ўбачыла свет у пачатку 1908 года. Верагодна, што для збору матэрыялаў для сваёй кнігі Свяціцкі прыязджаў у 1907 годзе з Аўстра-Венгрыі ў Расію. Тут ён імкнуўся пазнаёміцца з самымі яркімі прадстаўнікамі беларускай культуры. Абмінуць В. І. Эпімах-Шыпілу, які многа зрабіў для развіцця беларускай літаратуры і культуры, Свяціцкі не мог. Няма нічога дзіўнага, што па гораду суправаджаў вядомага прафесара новы знаёмы, малады беларускі паэт, якому цікава было пабываць у сталічных тэатрах. Марчыма, іменна тады, ранняй восенню 1907 года, у Янкі Купалы ўзнікла жаданне прыехаць у Пецярбург на больш працяглы тэрмін, якое паэт змог ажыццявіць толькі праз два гады.

В. ДЭКОНСКАЯ.

Найдан ВЫЛЧАЎ:

У СТАРЫМ бланкоце я знайшоў запіс адной размовы, якая адбылася ў маі 1961 года ў Мінску.

— Янка Купала? О, Янка Купала з намі ад самых малых год. З калыскі. Ён з усімі: і з сялянскімі дзецьмі, з рабочымі і з інтэлігенцыяй.

— І што, цяпер гэта адчуваецца больш, як раней?

— Я не сказала б. Думаецца, што цяпер, як і раней, — што так будзе заўсёды. Ён з тых, што не адыходзяць з модай.

— Хіба няма новых паэтаў? Няма каму, так сказаць, прыняць эстафету?

— Новыя паэты былі і ёсць, ёсць яркія, цікавыя таленты. Яны з гонарам нясуць сцяг Купалы, непазбежна ўзбагачаючы нашу літаратуру. Але нішто новае не замяніць і не зацяміць такога

паэта, як Янка Купала. Яму можна наследаваць, яго можна «развіваць» і «дарэзіваць». Вядома, цяпер паэтычныя сродкі могуць быць у многіх адносінах іншыя, больш вытанчаныя — але кожны талент адчувае сябе перад яго творчасцю, як перад вытокамі ўсіх крыніц, стаяцца, як да караня ўсіх каранёў, адкуль расце дрэва нашай паэзіі. Вы самі былі ўчора ў тэатры. Яго «Паўлінку» мы глядзім колькі дзесяцігоддзяў — і недакучае гэта. Нам любы духоўны свет нашых дзядоў і прадзедаў. Мы жывыты падрываем ад смеху над панком з галешамі. У нашым уяўленні ён такі: адзіны сярод сялян, хто выдзяляецца «адукаванасцю», больш сучаснай вопраткай, манерамі, — і ўсё ж яму далёка да мужыка з яго натуральнасцю ў паводзінах, кемлівасцю, адкрытай нянавісцю, чыстым каханнем і сумленнем — мужыка, якім ён пагарджае. «Паўлінка» ў рэпертуары кожны сезон, ужо забліліся, калі яна не ішла на сцэну. Мянняюцца акцёры, пакаленні глядачоў, а за рампамі па-ранейшаму чубяцца святы, пастукаюць драўляныя лыж-

летнія канікулы праводзіла ў нас, а апошнія 12 гадоў пражыла ў нашым доме, у нас і памёрла ў сакавіку 1930 года.

Расказвае Алімпіяда Рыгораўна дзелавіта, падрабязна, стараючыся не ўпусьціць дэталі. Мы ўважліва слухаем, запісваем на магнітафонную стужку яе расказ, але ва ўсіх нас круціцца на вуснах хвалючае пытанне, ці захаваліся якія-небудзь дакументы, а магчыма, нават фатаграфія Сонцавай? З далікатнасцю чакаем некаторы час і, нарэшце, не вытрымаўшы, пытаемся. Алімпіяда Рыгораўна падумаецца з месца, накіроўваецца да этажэркі і тым жа спакойным, ласкавым голасам гаворыць: «Як жа, ёсць фатаграфія і нават такая, дзе Алімпіяда Васільеўна ў маладосці». Алімпіяда Рыгораўна адзвае акуллары, доўга шукае, перагортваючы старыя альбомы і, нарэшце, дастае дзве старадаўнія фатаграфіі, якія выдатна захаваліся, наклееныя на шчыльны кардон.

Адна фатаграфія ранняя, прыблізна 1885—1890 гадоў. Менавіта так выглядала Сонцава, калі ў яе вучыўся Янка Купала. Другое фота датавана дакладна — 1908 год. Алімпіяда Васільеўна ў гэты час было крыху больш за 50.

З пажоўклых здымкаў на нас глядзела прыгожая, відаць, энергічная і валавяя жанчына. Разумны і інтэлігентны твар, скромная сукенка.

Дык вось яна якая, Алімпіяда Васільеўна Сонцава!

«Алімпіяда Васільеўна была жанчынай адзінокай. — расказвае Волжава, — у яе не было сям'і. Усё сваё свядомае і працоўнае жыццё (больш

як 50 гадоў) яна аддала вышэйшай справе навучання і выхавання дзяцей, працуючы бязвызна ў маленькай Сяніцкай школе, якая гучна называлася вучылішчам.

Сонцава была настаўніцай высокаадукаванай, з шырокімі і разнастайнымі інтарэсамі. Яна дасканалая валодала французскай і нямецкай мовамі (летам яна давала ўрокі замежнай мовы дзецям графа Чапскага і памешчыка Турчынскага), свабодна іграла на фартэпіяна (у яе быў свой інструмент). Паводле слоў Алімпіяды Рыгораўны, Сонцава ніколі не гаварыла ў іх доме пра бога і царкву, у пакоі яе не было абразоў.

Усе, хто калі-небудзь сустракаўся з Сонцавай, адзначалі яе здзіўляючую працавітасць. Яна не магла мінуць сядзець без справы. Нават у летні канікулярны час да яе пастаянна прыходзілі вучні, яе заўсёды можна было бачыць з кнігай у руках, альбо за працай у сваім маленькім гародзінку пры школе.

У Алімпіяды Васільеўны, відаць, быў рэдкі дар сапраўднага педагога. Яна ўмела так уводзіць вучня ў цудоўны свет ведаў, што ўрокі для тых, хто вучыўся ў Сонцавай 50 і 60 год назад, належалі да ўстойлівых і дарагіх успамінаў. Не дзіўна, што і ў Янкі Купалы яна пакінула добрую і ўдзячную памяць.

І як прыемна ўсведамляць, што праца сціплай сельскай настаўніцы, якая вучыла будучага вялікага беларускага паэта, не прапала дарэмна, што добрае, харошае, высакароднае ўвасобілася ў справах, учынках, ва ўсім жыцці яе вучняў.

Э. ФРЫДМАН.

СУСТРЭЧЫ з Янкам Купалам запалі ў маю памяць на ўсё жыццё. З яго твораў я пазнаёміўся ўпершыню ў 1919 годзе. З той пары я і лічу сваё першае знаёмства з Янкам Купалам.

Калісьці лшчэ ў час

ЗАЎСЁДЫ Ў ПАМЯЦІ

вучобы ў Мінску ў Белпедтэхнікуме я пазнаёміўся з дзейнасцю «Маладняка». Хадзілі мы на сходкі гэтай пісьменніцкай арганізацыі. Там я пабачыў Янку Купалу. Аднойчы П. Глебна сказаў, што Я. Купала жыўе якраз у тым доме на Правільніцкай, які знаходзіцца насупраць нашага інтэрната.

Не памятаю, па чыёй ініцыятыве, але мы надумаліся наведаць паэта ў яго доме. Жыць па суседству і не пазнаёміцца? Пайшлі мы ўняць. Пастукаліся ў дзверы. Адчыніла цёя Уладзя.

— Заходзьце, заходзьце, хлопчыкі! — запрашала яна, не пытаючыся нават, чаго мы завіталі.

— Хто там? — пачуўся крыху хрыплаваты голас.

— Ды тут хлопцы, відаць, студэнты і, мяркую, да цябе!..

— А, можа, да цябе? — смеючыся, запытаў Янка Купала, які выйшаў нам насупраць.

Цёя Уладзя нешта хацела адказаць, але Іван Дамінікавіч ужо запрашаў нас прахо-

— Дык куды вы? — занепакоіўся, смеючыся, Янка Купала.

— Пойдзем ужо. І так у вас час адраваля... Вы, магчыма, напісалі б што...

— Не, не!.. Пасядзіце! Уладзя, пачастуй нас хоць чаем! — паклікаў ён жанку.

— Не трэба турбавацца наконт чаю! — запярэчыў Макар. — Лепш, калі можаце, пачытайце нам свой твор!

— Пачытайце, пачытайце! А чай усё роўна піць будзем! — Ён перакінуў некалькі кніжак на этажэрцы, а тады ўзяў шчыткі і прачытаў нам два вершы: «Улетку» і «За ўсё».

Калі мы выходзілі, Купала правёў нас аж на двор і на развітанне запрасіў:

— Заходзьце, хлопчыкі!

Іван БУДЗЬКО, настаўнік.

г. п. Хойніц.

— Дык «я ж не паэта, о, крайні мяне, божа!» — засмяяўся Купала.

— А гэта — Валодзя, Макар, Пятро, Міхась...

— Ну, дык што вы?

— Ды прыйшлі пазнаёміцца! Вы паэт, а не ўсялякаму даводзіцца пабачыць жывога паэта...

— Дык «я ж не паэта, о, крайні мяне, божа!» — засмяяўся Купала.

— Дык «я ж не паэта, о, крайні мяне, божа!» — засмяяўся Купала.

— Дык «я ж не паэта, о, крайні мяне, божа!» — засмяяўся Купала.

— Дык «я ж не паэта, о, крайні мяне, божа!» — засмяяўся Купала.

— Дык «я ж не паэта, о, крайні мяне, божа!» — засмяяўся Купала.

— Дык «я ж не паэта, о, крайні мяне, божа!» — засмяяўся Купала.

— Дык «я ж не паэта, о, крайні мяне, божа!» — засмяяўся Купала.

— Дык «я ж не паэта, о, крайні мяне, божа!» — засмяяўся Купала.

— Дык «я ж не паэта, о, крайні мяне, божа!» — засмяяўся Купала.

— Дык «я ж не паэта, о, крайні мяне, божа!» — засмяяўся Купала.

— Дык «я ж не паэта, о, крайні мяне, божа!» — засмяяўся Купала.

— Дык «я ж не паэта, о, крайні мяне, божа!» — засмяяўся Купала.

— Дык «я ж не паэта, о, крайні мяне, божа!» — засмяяўся Купала.

— Дык «я ж не паэта, о, крайні мяне, божа!» — засмяяўся Купала.

— Дык «я ж не паэта, о, крайні мяне, божа!» — засмяяўся Купала.

— Дык «я ж не паэта, о, крайні мяне, божа!» — засмяяўся Купала.

— Дык «я ж не паэта, о, крайні мяне, божа!» — засмяяўся Купала.

— Дык «я ж не паэта, о, крайні мяне, божа!» — засмяяўся Купала.

— Дык «я ж не паэта, о, крайні мяне, божа!» — засмяяўся Купала.

— Дык «я ж не паэта, о, крайні мяне, божа!» — засмяяўся Купала.

— Дык «я ж не паэта, о, крайні мяне, божа!» — засмяяўся Купала.

— Дык «я ж не паэта, о, крайні мяне, божа!» — засмяяўся Купала.

— Дык «я ж не паэта, о, крайні мяне, божа!» — засмяяўся Купала.

— Дык «я ж не паэта, о, крайні мяне, божа!» — засмяяўся Купала.

— Дык «я ж не паэта, о, крайні мяне, божа!» — засмяяўся Купала.

Гэты здымак зроблены пасля гераічнай чалосцінскай апяраі, калі адзін з яе ўдзельнікаў Аляксандр Міронаў спаткаўся з народнымі песнярамі Беларусі Якубам Коласам і Янкам Купалам. Тады яшчэ ніхто не ўгадваў у маладым мараку будучага вядомага празаіка...

ЯНКА КУПАЛА быў добрым сябром і настаўнікам маладых літаратараў. Бадай, усе з першага пакалення беларускіх савецкіх пісьменнікаў зведалі, адчулі яго ласку, сцягду і падтрымку. Сведчаннем гэтаму — жыццёвы і творчы лёс Платона Галавача. З вялікай любоўю адносіўся да яго народны паэт. Не адзін год звязвала іх шчырая дружба.

Вось маленькі штрышок — успаміні С. Шушкевіча: «— Кватэра Галавача? Платон Раманавіч? Звоніць табе Янка... Ты збіраеся ў дарогу. А да мяне?.. Забяжыш? Ёсць неадкладная размова...»

Не больш як праз паўгадзіны Платон Раманавіч быў ужо ў Янкі Купалы. Уладзіслава Францаўна, жонка паэта, запрасіла Платона Галавача і мужа весці размову за шклянкаю чаю...

— Куды ж цябе панясуць ногі? — спытаў Купала ў Галавача. — Зноў службовае камандзіроўка. Пасылае мяне Цэнтральны Камітэт партыі на тыдзень у вёску. — А ведаеш, Платонка, што і я хачу тое-сёе ўзваліць табе на плечы. І ты ад мяне не адкруцішся...

Колькі ў іх было такіх сустрэч і шчырых сяброўскіх размоў! Яны сустракаліся ў хатніх абставінах, у Саюзе пісьменнікаў, у рэдакцыях, у выдавецтве, падарожнічалі разам па рэспубліцы і па краіне. У складзе брыгады беларускіх пісьменнікаў Я. Купала і П. Галавач прысутнічалі на ўрачыстым адкрыцці Дняпрагэса, наведвалі Краматорскі машынабудаўнічы і Харкаўскі трактарны заводы, на пароходзе «Анохіні» аглядалі толькі што збудаваны Беламорска-Балтыйскі канал, разам ездзілі на Асінбуд і Мар'інскія балоты. Былі яны побач і тады, калі ў гасці да беларусаў прыязджалі пісьменнікі братніх рэспублік.

З глыбокай павагай ставіўся Платон Галавач да дзядзькі Янкі. Ён называў Купалу вялікім мастаком, творчасць якога пераконвае і вучыць. На ўрачыстым вечары, прысвечаным пачыццёскай годдзею народнага паэта, П. Галавач гаварыў: «Вялікай любові да працоўных мас і вялікай нянавісці да ворагаў наша творчая моладзь будзе вучыцца ў Купалы, аднаго з

выдатнейшых паэтаў савецкай эпохі. Ёсць меркаванне, што П. Галавач падказаў Купалу тэму шырока вядомай паэмы «Над ракой Арсай» — буйнейшага паэтычнага твора песняра савецкага часу. Ён жа адным з першых адгукнуўся на паэму вялікім артыкулам «Паміж учора і заўтра», дзе падкрэсліваў, што яе роля, акрамя мастацкіх і ідэйных вартасцей, яшчэ і ў тым, што яна ставіць пытанне, якое «вялікае значэнне для творчай працы пісьменніка мае непасрэднае ўздзеянне ў гаспадарчым і палітычным жыцці нашай краіны». Грунтоўна аналізуючы паэму, П. Галавач

«ЗВОНІЦЬ ТАБЕ ЯНКА...»

вітаў гэты твор пра гераізм новых людзей, якія вызваліліся ад сацыяльнага рабства і вядуць мужнае змаганне з прыродай.

Абагульняючы свае разважанні аб паэме, П. Галавач прыходзіць да думкі, якая і сёння гучыць вельмі актуальна: «Каб стварыць вялікае і выдатнае, трэба ўмець адчуваць пульс свае краіны, трэба глыбока ведаць новае жыццё і людзей, якія яго ствараюць, ведаць так, каб за малым, на першы погляд нязначным, будзённым, бачыць сапраўдны твар Краіны Саветаў і яе людзей».

У артыкуле «Змагацца і будаваць разам» П. Галавач гаворыць, што творчасць Купалы — гэта не толькі сведчанне яго ўласнай сілы, але і сацыяльнай сілы грамадства, прадстаўніком якой з'яўляецца паэт. Задоўга да рэвалюцыйнага клікаў ён народ «з цемры да святла», «і калі сялянства, кіруемае партыяй рабочага класа, пачало свой шлях у сацыялістычную будучыню — сацыялістычную перабудову вёскі, — паэт здолее ўзняцца да вышынь эпохі, каб, сцвярджаючы сацыялістычную рэчаіснасць, будзіць у масах сялянства жаданне ствараць яе». Правільнае разуменне паэзіі Купалы, якая гучала магутным сцвярджаннем беларускай праўды на зямлі, дапамагала маладому пісьменніку жыццёва і творча сталаць, шукаць сваіх сячыннак да людскіх сэрцаў. Шчаслівы лёс звёў П. Галавача з найвыдатнейшым паэтам, і яны крочылі адным шляхам.

Э. КАРНІЛОВІЧ, кандыдат гістарычных навук.

Я пытаў сам сябе: калі гэта было? У дваццатым стагоддзі. Дзе? У Еўропе, у цэнтры цывілізаванага свету.

Для рэвалюцыйнага паэта такі пачатак — бліскучы: крытыка не заўважае яго першай кнігі. А паліцыя — надварот. Нават канфіскавае яе.

І псеўданімам сваім, і назвамі кніг — «Жалейка», «Гуслар» — Янка Купала вызначыў характар сваёй творчасці і акрэсліў кола сваіх чытачоў. У гэтым коле ён і сцвердзіў сабе як паэт. Ён пісаў проста, але не прымітыўна, дэкларатывна, але натхнёна. Першы надрукаваны твор ён назваў проста і з выклікам — «Мужык». Той першай, на дзіва непасрэднай і шчырай споведзі ён застаўся верны да канца. Ён не мог іначай, бо быў звязаны з народам, як жытняе зерне — з маці-зямлёй. У паэзіі Янкі Купалы няма мудрагелістых параўнанняў, няма дзівацкіх метафар і асацыяцый. Яго літаратура нявідуманая. Сродкі па-

пушкінску проста, думка выразная, як плакат: Я не для вас, паны, о не...

Гуслар у «Кургане» — асоба асуджаная. Чаму? Таму што ён мусіць сказаць праўду. І ён выказвае яе — безаглядна, гатовы на ўсё. І ён за гэта плоціцца. Зарабляе смерць. Ці бяссмерце? Гуслар! Ці аўтар?

Купала прыйшоў у Балгарыю позна. З трыма вершамі, якія ў 1945 годзе пераклаў Людміл Стаянаў, і з адным томікам, які выйшаў у 1962 годзе. Але бывае, што познія гасці робяцца самымі дарагімі, ты адчуваеш сябе з імі такім багатым, што хочацца, каб яны засталіся ў цябе назаўсёды.

г. Сафія.

ні, і публіка заходзіцца ад смеху.

— Каго ўсё ж паказвае аўтар? — Каго паказвае? Паказвае нас, нас усіх. Выказвае самога сябе, сваю думку пра народ, пра ягоную будучыню. І ва ўсім — душа беларускага селяніна, які можа быць і з Палацкага, і з Гомельскага краю, і з Брэстчыны — з любога кутка нашай зямлі. Гэта асаброддзе, а якога выйшаў паэт. Гэта вы ведаеце.

Так, я ведаю гэта. Як і тое, што кожны, хто хоць што-небудзь чуў пра Беларусь, ведае, што такое Янка Купала. Ён так звязаны з гісторыяй краіны, так непакісна стаіць у цэнтры яе культуры, так зліты з яе пакутамі і надзеямі, з барацьбой і імкненнямі свайго народа, што яго імя на Беларусі ўспамінаецца ў пачатку кожнай размовы. Моладзь асабліва любіць вершы Купалы, іх вывучаюць напамяць з маленства. Іх лёгка вучыць, яны добра запамінаюцца. Таму іх ведае кожны. Янка Купала з самога па-

А Х. ГЭТАЕ неразумнае звар'е, гэтая хатняя бяскрыўдная жывёліна! Заўсёды ў яе што-небудзь ды не так, як... у людзей... Аматыры яны на розныя, самыя дзіўныя ўчынкі. Прыклады? Калі ласка... Што б зрабіў, скажам, чалавек.

ТАКІЯ ДЗІЎНЫЯ УЧЫНКІ

убачыўшы свой цень у вадзе? Абышоў бы тую гаманлівую крынічку, ды і ўсё! Але не такі асёл:

Асёл, убачыўшы ў вадзе ў крынічнай свой асліны цень, здзіўся, стаў, далей не йдзе, глядзяць ды думае, як пеня. «Які тут чорт намалляў! М'яне інаншым, як я ёсць? Такія вушы падаваў. Так пакрыўіў на спіне косцы! І, наб'яўшы не аглядзець ды разгнаць сваю нуду. Ён напытом давай мясцаў з гразёю чыстую ваду.

Вось які дапытлівы асёл! Не прайшоў міма крынічкі, задумаўся, стаў разважаць. Другі б на яго месцы свае глыбакадумныя назіранні ў навуковую працу пераклаў, нават дысертацыю напісаў бы, можа, а ён... бухнуў капытом, змяшаў «з гразёю чыстую ваду» і — нацы ў тую ж ваду!

Што ж, даруем яму: мусіць, небарака з тых аслоў, што не асабліва шануюць навуку... Бо быў жа такі прыкры выпадак:

Асла ў навуку аддалі і сталі ўчыць яго чытаць. — Вучылі нават і пісаць. Асёл так шчыра ўчыцца ўмеў, што кніжкі ўсе, як сена, з'еў і столжкі ў гэтым скарыстаў. Што горш убоістым ён стаў!

Ну, хіба не пазнаець? Гэта ўсё той жа дапытлівы асёл, што з гразёю змяшаў чыстую ваду... Ён і тут правіў сваю здольнасць на рашучы, хоць і дзіўныя ўчынкі.

Не тое — у птушак... Яны хоць і драбнейшыя за асла, але... тое-сёе могуць «змікіць». Іх, як таго страўнага вераб'я, не правядзеш на мякіне.

Як ужо ні распыліліся аднойчы перад пёўнем ястраб і лісіца, як ні хвалілі яго голас, ды пёўнік-жартаўнік так і не клонуў на салодкія словы-абяцанкі. Вунь як усё цікава адбылося:

Неякі стрэўшыся няўмысна Ястраб і лісіца з пёўнем,

Пачалі яго прасіць, Наб'ю ласкаў, ды што спеў ім. — Ты, — так кажучы, — як мы чулі,

Маеш голас, бы жалейку; Дык запей нам — мы заплацім, Не паскупімся капейнай! Певень выслухаў дый кажа, Які прыстала ў яго стане: — Усё гатоў вам спець, паночкі, Нават... «вечна спачыванне!»

Так і не ўдалося «аб'ягорыць» пёўніка...

Прадчыўся неяк і груган на-конт салаўя. Як ён ужо ні лез са сваім сваяцтвам да яго, як ні пёў:

Ты родны мне, як бачу я, — Хадзі ж, як брата, абдыму! У нас з табой адзін фасон — Як глюгі, крылі і насы, Птушынна ў нас быццё і сон, Птушыны маем галасы. Дык што ж нам жыць так на сабе?

Але і маленькага салаўку не абдурыць, адбрыў гругана, што трэба:

«О, вельмі дзякую за часці! — А дзеў салаўка з-пад палля, — Мо ў нас і адналікова шэрць, А усё ж такі ты, брат, — груган!»

...Усе гэтыя дасціпныя байкі і іншыя гумарыстычныя і сатырычныя вершы Янкі Купала, якія ён напісаў на працягу сваёй творчай дзейнасці — у 1905—1935 гадах, сабраны бібліятэкай «Вожыка» ў кніжцы «Вечарынка» і выпушчаны да юбілею паэта з прадмовай Кандрата Крапівы... А дзеду «Вясёлай «трасянік» застаецца з вялікім задавальненнем далучыцца

да слушных слоў аўтара прадмовы: «Сабраныя ў адно месца і выданыя да 90-годдзя з дня нараджэння паэта сатырычныя і гумарыстычныя вершы, бясспрэчна, будучы сустраць чытачом з вялікай цікавасцю і дадуць больш поўнае ўяўленне аб шматграннасці таленту слаўнага песняра».

ДЫК ГЭТА ПРА ШТО Я ПАЧЫНАЎ ГАВАРЫЦЬ?

Голас з залы: — Пра Янку Купалу... — Ага, пра Янку Купалу... Прынёс я яму свае вершы... Меў я іх тады ўжо даволі шмат. Але толькі хлопцам, сваім сябрам па інтэрнаце, час ад часу чытаў. Слухалі, хвалілі. Вельмі яны ім падабаліся. А адзін мой сябрук Гаўрусць нават так сказаў: «Далібог, Змітрок, калі б не ведаў, што гэта ты напісаў, то падумаў бы, што сам Купала або Колас».

Цяпер я бачу, што мае вершы сапраўды цудоўныя. Тады, аднак, я запірэчыў:

— Кіль ты, — кажу я Гаўрусцю, — Якое тут можа быць параўнанне! Янку Купалу ведае ўвесь свет, а я толькі пачынаю...

Прызнацца, мне было прыемна гэта чуць, але я не верыў нават сябрам. Я

БЫЎ летні надвечорак. Мікалай Івана-

віч Бобрык, вядомы ў сталіцы хірург, і яго жонка Кацярына Іванаўна нетаропка крочылі шумлівай вуліцай... Загаварыліся і не адраў заўважылі, як наперадзе спынілася легкая машына і з яе выйшаў... Янка Купала.

— Добры вечар, мой шаноўны доктар!

— Добры вечар, мой дарагі пацыент. Іван Дамінікавіч, — у тон яму, жартаўліва адказаў Мікалай Іванавіч. — Як ваша цяперашняе самаадчуванне, лепш? Ну то і добра. Я ўжо якраз збіраўся да вас наведацца. А мы — з працы шпацыруем... Пазнаёмцеся, мая жонка...

— Вельмі прыемна: даўні пацыент вапага мужа... І рады, што мы сустраліся, Кацярына Іванаўна... Есць у мяне адна важная справа, — мякка гаварыў Янка Купала ўсё з той жа цёплай, сонечнай усмешкай. — Хацеў бы набыць прыемную рэч хатняга ўжытку. Нешта з посуду. Ды вось бяда — не ведаю што. Можна зробіце ласку, паможаце мне выбраць? Магазін быў якраз

СЮРПРЫЗ

побач з гасцінцай «Еўропа». Зайшлі. Збянтэжана і абрадаваная просьбай паэта, узрушаная Кацярына Іванаўна старалася, як магла: скупулёзна распывала Івана Дамінікавіча, якія сервізы, якога колеру ўжо ёсць у іх доме, што менавіта падабаецца Уладзіславе Францаўне, доўга перабірала розны посуд, круціла ў руках, блыскаючы вачыма,

побач з гасцінцай «Еўропа». Зайшлі. Збянтэжана і абрадаваная просьбай паэта, узрушаная Кацярына Іванаўна старалася, як магла: скупулёзна распывала Івана Дамінікавіча, якія сервізы, якога колеру ўжо ёсць у іх доме, што менавіта падабаецца Уладзіславе Францаўне, доўга перабірала розны посуд, круціла ў руках, блыскаючы вачыма,

побач з гасцінцай «Еўропа». Зайшлі. Збянтэжана і абрадаваная просьбай паэта, узрушаная Кацярына Іванаўна старалася, як магла: скупулёзна распывала Івана Дамінікавіча, якія сервізы, якога колеру ўжо ёсць у іх доме, што менавіта падабаецца Уладзіславе Францаўне, доўга перабірала розны посуд, круціла ў руках, блыскаючы вачыма,

побач з гасцінцай «Еўропа». Зайшлі. Збянтэжана і абрадаваная просьбай паэта, узрушаная Кацярына Іванаўна старалася, як магла: скупулёзна распывала Івана Дамінікавіча, якія сервізы, якога колеру ўжо ёсць у іх доме, што менавіта падабаецца Уладзіславе Францаўне, доўга перабірала розны посуд, круціла ў руках, блыскаючы вачыма,

спытаў Янка Купала. — Мне — вельмі...

— Ну, тады і гаворка кароткая: загарніце, калі ласка!

Ужо ля выхаду Кацярына Іванаўна спачкалася і парала Янку Купала купіць яшчэ невялікія піўныя банальчыкі з таго ж зялёнага шкла — будучы стасавацца да набору...

І гэтая прапанова была прынята.

З магазіна Бобрыкі выйшлі надзвычай задаволеныя: аказалі ж паслугу такому чалавеку... Паклаці пакупкі ў машыну, хапелі развітацца, ды Янка Купала прапанаваў: — Давайце адвязаць вас дахаты...

І — давёз. Вылезлі з машыны Бобрыкі, зноў пачалі развітацца.

— Э-э, не, а рэчы, рэчы свае — каму пакінулі? Забірайце...

Нічога не разумеючы, здзіўленыя Бобрыкі ўзялі з рук Янкі Купала пакупкі.

— Гэта ж вам, ад удзячнага пацыента...

Хітравата прыжмурчыўшы свае добрыя вочы, Янка Купала ценьна смяяўся.

М. М.

Антон БЯЛЕВІЧ

ОЙ, ОЙ...

У суровую зіму 1942 года Янка Купала зайшоў у нашу паходную рэдакцыю «Савецкая Беларусь». Я сядзеў і перапісаў тэкст сваёй песні аб партызанах: Ой, дася мае, палачы... І праз некалькі строф зноў:

Ой, не ўздыме крылляў сокала... Янка Купала, зірнуўшы на маю пісаніну, усміхнуўся: — Чаго гэта ты так развойкаўся? — Хацу, каб па-народнаму было, — адказаваў. Купала нахмурыўся. — Ойкаць — не народнасць, — заўважыў ён мне. — Не ўсялякай народнасці трэба трымацца, як п'яны плоту. Трэба лісаць праўду. Шчыра і проста. Народныя думкі выказваць...

не верыў тады ў свае сілы. І няма тут нічога дзіўнага. Рос я ў глухой вёсачцы. У школу бегаў за пяць вёрст. Хоць якраз там я і пачаў пісаць першыя вершы. Яны былі яшчэ вельмі наўныя. Але настаўнік Андрэй Мікітавіч мяне падбадзёрваў. Нават чытаў усюму класу загадаў. Я чытаў свае вершы на школьных вечарах. Іх змяшчалі ў насценнай газеце, а потым у раённай...

— Будзе з цябе паэт, — сказаў настаўнік, — толькі вучыся...

Паступіў я ва ўніверсі-

тэт. Неўзабаве і тут-мяне заўважылі. Пачалі запрашаць на выступленні. На адзін такі вечар пазвілі прыйшоў да нас Янка Купала. Набраўся я тады страху. А ён слухаў нас уважліва, а потым кажа: «Шчаслівыя вы, у вас ёсць магчымасць вучыцца. Я такіх магчымасцей не меў». І вершы пахваліў, мае асабліва: «У гэтага хлопца ёсць талент і не абы які», — сказаў.

Пасля гэтага мне было ўжо не страіна і прынесці свае вершы Янку Купалу. Прачытаў ён і ка-

жа: «Зборнік трэба выдаваць».

Але выдаць зборнік не ўдалося. Вайна пачалася. Вершы мае згарэлі. Давалася пачынаць з самага пачатку. А пасля вайны цяжка жылося. Жыў я ў бараку. Зімой чарніла замарзала ў бутэльцы. Дык я, разумеюце, алоўкам пісаў... Пішу сабе і пішу!

Голас з залы: — Больш пра Купалу...

— Ага, пра Купалу. Калі я ўспамінаю Янку Купалу, мне ўспамінаецца маё юнацтва. Мне тады было ўжо дваццаць гадоў, а Купалу пад шэсцьдзесят. Я яшчэ быў малавядомым. Мае вершы толькі пачалі з'яўляцца ў друку...

Голас з залы: — Больш пра Купалу!

— Ага, пра Купалу. Што я магу яшчэ сказаць? Вельмі сціплы ён быў чалавек...

Па тэхнічных умовах унутраныя восем старонак газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад васьмі знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету, уладзіце ўнутраныя аркушы ў знешнія.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза пісатэлей БССР, Мінскі.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзназнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела вывучэння мастацтва, архітэктары і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэры — 32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО [намеснік галоўнага рэдактара], Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНКАУ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ [адказны сакратар], Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.